პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

ლიტერატურა და ხელოვნება

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის და ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს ყოველკვირეული ორგანო

№ 4 (57). პარასკევი, 26 იანვარი, 1945 წ. ფასი 1 მან.

ომმა დაგვანახვა ჩვენი ხალხის დიადი იდეური და მორალური ძალა. საბჭოთა ადამიანები მტერს ამარცხებენ არა მარტო იარაღის ძალით, არამედ თავისი მსოფლმხედველობის უპირატესობითაც.

ამაში გამოვლინდა ჩვენი სახელოვანი პარტიის ლენინურ-სტალინური იდეოლოგიის გამარჯვება და ყოვლისმძლე ძლიერება.

ამხ. გ. ფ. ალექსანდროვის მოხსენებიდან

ლენინის გზით, სტალინის წინამძღოლობით

ამხ. გ. ფ. ალექსანდროვის მოხსენება 1945 წლის 21 იანვარს ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების XXI წლისთავისადმი მიძღვნილ საზეიმო-სამგლოვიარო სხდომაზე

ამხანაგებო! აი უკვე ოცდაერთი წელია იბრძვის და იმარჯვებს ჩვენი სახელოვანი პარტია, თავისი დამაარსებლის — დიდი ლენინის გარდაცვალების შემდეგ. თუ სამართლიანია ვამსჯელოთ ადამიანებზე მათი მოღვაწეობის შედეგების მიხედვით, ეს მით უფრო სწორია პარტიებისა, სახელმწიფოებისა და ხალხების მიმართ. ლენინი, რომელიც ყოველივეს ნათლად სჭვრეტდა, იამაყებდა ადამიანების საბჭოთა თაობით, რომელმაც, ასრულებს რა მის-მოძღვრებას, ამხანაგ სტალინის ხელმძღვანელობით ააგო სოციალისტური საზოგადოება, განამტკიცა საბჭოთა სახელმწიფო, შეჰქმნა უძლიერესი არმია და სამ წელზე მეტი ხნის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ფაშისტი დამპყრობლების წინააღმდეგ დაიცვა თავისი უაღრესად მშობლიური, ლენინურ - სტალინური საქმე.

1. წითელი არმია ღირსეულად ასრულებს თავის მოვალეობას სამშობლოს წინაშე

სამამულო ომის განვლილმა წელმა წითელ არმიას მოუტანა გადამწყვეტი გამარჯვებანი, რომელთა მეოხებით საზიზღარი მტერი განდევნილ იქნა საბჭოთა მიწა-წყლიდან. ჩვენი ჯარების კეთილშობილური განმათავისუფლებელი მისია ძთელი სისავსით გაიშალა. ამ წელმა მოგვიტანა ლენინის წინასწარმეტყველებათა ახალი დადასტურება. „თუ განაგრძეს ჩვენი მშვიდობიანი მუშაობისათვის ხელის შეშლა, — სწერდა ლენინი, — ჩვენ აღვდგებით საყოველთაო-სახალხო ომისათვის, და ისინი, ვინც ჭონაწილეობენ ავანტიურასა და ბანდიტიზმში, სავსებით იქნებიან გასრესილნი“.

მოხდა ისე, როგორც ეს წინასწარ განჭვრიტა ლენინმა.

ჩვენმა ხალხმა, ამაყმა თანამედროვეთა საერთო პროგრესულ საქმეში შეტანილი თავისი განძით, ბოლშევიკების პარტიის უჭკნობი იდეებით აღფრთოვანებულმა, მოიმკო შრომისა და ბრძოლის ველზე თავისი დევგმირული ღონისძიებების დამსახურებული ნაყოფი.

საბჭოთა სახელმწიფომ ომის მსვლელობაში გაშალა თავისი ძლიერება, ხოლო წითელმა არმიამ, რომელმაც გაცილებით გადააჭარბა ძალითა და სამხედრო ოსტატობით მტრის არმიას, ლენინურად, სტალინურად მიაყენა საზიზღარ მტერს სასიკვდილო დარტყმები. ფაშისტური არმიები გასულ წელს თანმიმდევრულად განადგურებულ იქნენ მთელ საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ფრონტზე. წითელმა არმიამ ოსტატურად მოიგო ისტორიული ბრძოლები ყირიმისათვის, ბალტიისპირეთისათვის, ბელორუსიისათვის, მოლდავეთისათვის. ჩაფუშულ იქნა გერმანელების უკანასკნელი გეგმა საბჭოთა მიწა-წყალზე — მილიონობით გერმანელ ჯარისკაცთა სიცოცხლის ფასად შეენარჩუნებინა დაპყრობილი საბჭოთა ტერიტორიები. სამამულო ომის პირველი მიზანი, რომელიც დაუსახა ამხანაგმა სტალინმა წითელ არმიასა და საბჭოთა ხალხს, — „ჩვენი ტერიტორიები და ჩვენი ხალხები გერმანელ ფაშისტთა უღლისაგან გავათავისუფლოთო“, — მიღწეულ იქნა.

ამასთან საბჭოთა ჯარები წავიდნენ შორს დასავლეთისაკენ და განახორციელეს უმაგალითო სამხედრო ლაშქრობანი, სდევნიან რა გერმანელებს გერმანიის მიერ ოკუპირებული ევროპის ქვეყნებიდან.

ჩვენი ჯარების მიერ განთავისუფლებულია პოლონეთის, ჩეხოსლოვაკიის, იუგოსლავიის დიდი ტერიტორია მრავალი მილიონი მცხოვრებით.

გასულ წელს ჩვენმა გმირმა წითელმა არმიამ განდევნა გერმანელები საბჭოთა კავშირის საზღვრებს გარეთ მდებარე ევროპის ტერიტორიიდან, რომელიც ერთ მილიონ კვადრატულ კილომეტრზე მეტს უდრის, სადაც 50 მილიონზე მეტი მცხოვრებია, რომლებიც წითელი არმიის მიერ ამჟამად განთავისუფლებული არიან გერმანელთა უღლისაგან. ახლა საბჭოთა ჯარები ურტყამენ თავიანთ დაუძინებელ მტრებს ევროპის ტერიტორიაზე 300, 400 და 800 კილომეტრზეც კი საბჭოთა საზღვრებიდან.

ამჟამად წითელმა არმიამ ჩვენი მოკავშირე პოლონეთისა და ჩეხოსლოვაკიის ველებზე გააჩაღა სწრაფი შეტევა, სწრაფად და შესანიშნავი ოსტატობით შემუსრა გერმანელთა ფრიად ძლიერი თავდაცვა, უკვე დაიკავა ქალაქები კელცე, რადომი, ვარშავა, ჩეესტოხოვა, პშასნიში, მოდლინი, ლოვიჩი, სოხაჩევი, სკერნევიცე, პიოტრკუვი, კრაკოვი, ლოძი, იასლო, გორლიცე, მლავა, ძიალდოვო, კუტნო, ტომაშუვი, კოშიცე, პრეშოვი, ვლოცლავეკი, პობიანიცე და მრავალი სხვა და კვლავ წარმატებით მიიწევს დასავლეთისაკენ.

ეს იმას ნიშნავს, რომ წითელი არმია წარმატებით ახორციელებს თავის დიად განმათავისუფლებელ მისიას.

წითელი არმია ჰიტლერულ სიბილწეს სპობს აგრეთვე გერმანიის ტერიტორიაზე. ეჭვი არ არის, რომ საომარი მოქმედება გერმანიის ჯარების გასანადგურებლად ფაშისტური გერმანიის ტერიტორიაზე განსაკუთრებით სასტიკი და შეუპოვარი იქნება. გაერთიანებული ერების არმიებს მოუხდებათ ფაშისტ ბოროტმოქმედთა გააფთრებული წინააღმდეგობის დაძლევა. ჰიტლერელებს ჯერ კიდევ მოეპოვებათ ძალები და შეუპოვრად იბრძოლებენ, მაგრამ თუ გუშინ მტერი უფრო ძლიერი იყო, ვიდრე დღეს, ჩვენ დღეს ბევრად უფრო ძლიერი ვართ, ვიდრე გუშინ.

ნაპოლეონის ლაშქრობათა დროიდან გერმანელები ყოველ ოც-ოცდაათ წელიწადში თავს აბეზღვნენ ხოლმე ევროპის ხალხებს გამაპარტახებელ სისხლისმღვრელ ომებს. მაგრამ ამ ხნის განმავლობაში საომარი მოქმედება არც ერთხელ არ სწარმოებდა გერმანიის მიწა-წყალზე და გერმანელებს არსებითად არ განუცდიათ საკუთარი ის ტანჯვა და უბედურება, რაც მოუტანა ომმა სხვა ხალხებს. ამჟამად გერმანელები მთელ ძალებს ძაბავენ, რათა შეაკავონ მოკავშირეთა არმიები გერმანიის საზღვრებზე. მაგრამ ეს ვერ იხსნის ჰიტლერელებს კატასტროფისაგან. ამხანაგი სტალინი თავის მოხსენებაში ოქტომბრის რევოლუციის 27-ე წლისთავის შესახებ ამბობდა, რომ „გაერთიანებული ერები ჰიტლერული გერმანიის წინააღმდეგ ომის ძლევამოსილი დაგვირგვინების წინაშე დგანან. გერმანიასთან ომს „გაერთიანებული ერები მოიგებენ, — ეს ახლა უკვე სავსებით უეჭველია“ („საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ“, გვერდი 151. რუსული გამოცემა). წითელი არმია აღსავსეა გადაწყვეტილებით — დააგვირგვინოს ომი ბერლინში ძლევამოსილად შესვლით.

ამხანაგი სტალინი ამბობდა, რომ ჩვენმა არმიამ გადააჭარბა მტრის არმიას ძალის, გამოცდილებისა და სამხედრო ოსტატობის მხრივ. გერმანიის არმიას ჰქონდა დიდი ტრადიციები, საფუძვლიანი სამხედრო გამოცდილება, ჰყავდა მრავალრიცხოვანი კადრის ოფიცერთა კორპუსი, ძველი, ჩამოყალიბებული გენერალიტეტი. წითელ არმიას ომის დასაწყისში არ ჰქონდა თანამედროვე ომის წარმოების ასეთი დიდი გამოცდილება. მაგრამ წითელ არმიას აქვს ისეთი თვისება, როგორიც არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს რომელიმე სხვა არმიას. წითელი არმია შესდგება იმ ადამიანებისაგან, რომლებიც აღზრდილი არიან სოციალისტური ქვეყნის მიერ, საბჭოთა მსოფლმხედველობის მოწინავე იდეებზე, იმ ადამიანებისაგან, რომლებმაც აითვისეს ახალი ცხოვრების მშენებლობის გამოცდილება და რომლებსაც უნარი შესწევთ გაბედულად დასძლიონ სიძნელენი. საბჭოთა მეომრები მოწინავე ადამიანები არიან, რომლებიც ჯერ კიდევ გუშინ მუშაობდნენ ფაბრიკებში, ქარხნებში, კოლმეურნეობებში, ინსტიტუტებში. ბოლშევიკების პარტიამ აღზარდა ისინი გაბედულ ნოვატორებად, ახლის მშენებლებად, რომლებსაც უნარი შესწევთ და აღგზნებული არიან სურვილით განუწყვეტლივ და სწრაფად იარონ წინ, გადალახონ ყველა დაბრკოლება, რომლებმაც არ იციან შიში ჩვენი სამშობლოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში. პარტიამ აღზარდა ადამიანები, რომელთათვისაც ზურგში და ომში არაფერი არ არის შეუძლებელი და დაუძლეველი. როგორც მშვიდობიანობის დროს პარტიამ გააღვიძა ხალხში შემოქმედების სულისკვეთება, დარაზმა საბჭოთა ადამიანები სოციალისტური მშენებლობისათვის, ასევე ომის წლებში პარტიამ დარაზმა ხალხი სამხედრო გამოცდილების, თანამედროვე მოწინავე სამხედრო ოსტატობის დასაუფლებლად, დასძრა საბჭოთა მეომრები გერმანელ ფაშისტ დამპყრობთა გასანადგურებლად. სწორედ ამით აიხსნება, თუ წითელმა არმიამ ძალისა და სამხედრო ოსტატობის მხრივ რატომ გადააჭარბა მოკლე ვადაში თავის მტერს.

უცნაურია, მაგრამ გერმანიის არმიის უდიდეს დამარცხებებს, რაც მათ გასულ წელს საბჭოთა ჯარებისაგან განიცადეს, ჰიტლერული ავანტიკური ხროვის მეთაურები აფასებენ როგორც ფაშისტური პოლიტიკისა და გერმანელთა სამხედრო ოსტატობის ერთ-ერთ უმაღლეს „მიღწევას“.

საკმაოდ ცნობილი ფაშისტი მიმომხილველი გენერალი დიტმარი ამას წინათ აღნიშნავდა, გერმანელებმა „1944 წლის წარმატებების“ მეოხებით „უმაგალითო სიმაღლეს“ მიაღწიესო. ფაშისტთა ერთ-ერთი მეთაური, რომელიც ჰიტლერის დავალებით გამოვიდა საახალწლო სიტყვით, ამბობდა, გერმანელებმა „დასძლიეს ძველი წელი და სწორედ ასევე გაართმევენ თავს ახალსო“. ზედმეტია ლაპარაკი იმაზე, რომ თუ გერმანელებმა ისე „გაართვეს თავი“ ახალ წელს, როგორც ეს ამა წლის იანვარში დაიწყეს, ჰიტლერული სახელმწიფო და მისი არმია მალევე გაჭრებიან. „გაერთიანებულ ერთა გამარჯვება მომხდარი ფაქტი იქნება, ხოლო გერმანიის ახლანდელი მმართველი ხროვა სისხლის სამართლის და სამხედრო დამნაშავეთა სკამზე აღმოჩნდება.

გასული წელი იყო მოწინააღმდეგის ძირითადი შეიარაღებული ძალების გასანადგურებლად წითელი არმიის უმაღლესი მთავარსარდლობის უღრმესი და გაბედული ნაბიჯების სრული გამარჯვების წელი. გაიმარჯვა ჩვენი სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალების საბჭოთა, ლენინურ-სტალინურმა ორგანიზაციამ. ჩვენი ფრონტების მოქმედება უდიდეს მანძილზე ყინულოვანი ოკეანიდან შავ ზღვამდე დაექვემდებარა ერთ ნაბიჯს, ერთ მიზანს. ომების ისტორიას არ სცოდნია მაგალითები, რომ მხედართმთავარს ეხელმძღვანელნა ასეთი ვეებერთელა შეიარაღებული ძალებისათვის. სამხედრო ხელოვნების ისტორიამ არ იცის ფაქტები, რომ ესოდენ მნიშვნელოვანი არმიები ასეთი განსაკუთრებული სრულყოფით გაეერთიანებინოთ და წარემართოთ ერთიანი ამოცანის შესასრულებლად. საომარ ლაშქრობათა ისტორიისათვის უცნობია აგრეთვე შემთხვევები, რომ მოკლე ხანში მიღწეულიყო ესოდენ დიდი სამხედრო-პოლიტიკური შედეგები, როგორიც არის ის შედეგები, რომლებიც წითელმა არმიამ გასულ წელს მოიპოვა. **ამხანაგმა სტალინმა წითელი არმია გააქცია ყველაზე მძლავრ და ყველაზე მოწინავე არმიად თანამედროვე არმიათაგან, აღჭურვა წითელი არმია ყოველ მტერზე, მათ შორის უძლიერესზეც გამარჯვების მეცნიერებით.**

ასეთია ჩვენი პარტიის ლენინური პოლიტიკის გამარჯვებანი ჰიტლერელი იმპერიალისტების წინააღმდეგ ომის წარმოების დარგში. ეს გამარჯვებანი წარმოადგენენ ლენინიზმის სრულ ზეიმს სამხედრო საქმეში.

2. საბჭოთა სახელმწიფოს ძლიერების განუხრელი ზრდა

თუ ჩვენი წითელი არმია განუწყვეტლივ ზრდის რა თავის ძალებს სულ უფრო და უფრო მეხისებურ დარტყმებს აყენებს ფაშისტთა ბუნაგს, იგი ამ ბრძოლაში ემყარება საბჭოთა სახელმწიფოს განუხრელად მზარდ ძლიერებას.

საბჭოთა სახელმწიფოს დამაარსებლები და ბელადები — ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი, ამხანაგი სტალინი აიარაღებდნენ ბოლშევიკების პარტიას მოძღვრებით სოციალისტურ სახელმწიფოზე. როგორც გადამწყვეტ ძალაზე საზოგადოების გარდაქმნაში და გარეშე მტერთაგან საბჭოთა რესპუბლიკების ხალხთა დაცვაში. ამ იდეებს წმიდად იცავდა და მით ხელმძღვანელობდა ბოლშევიკური პარტია, რომელმაც დიდი შრომა გასწია ჩვენი სახელმწიფოს განსამტკიცებლად. პარტიის მუშაობამ ახლა თავისი ნაყოფიერი შედეგები მოგვცა. ჩვენმა სამშობლომ ჰპოვა ხსნა დიად ხუროთმოძღვართა გეგმით და ხელმძღვანელობით აგებული საბჭოთა სახელმწიფოს უდრეკ ძალასა და გამლილ ძლიერებაში.

გავიხსენოთ ლენინის წინასწარმეტყველური სიტყვები: ...„როგორიც უნდა იყოს რუსეთზე თავდასხმის ცდები და საომარი წამოწყებანი რუსეთის წინააღმდეგ, ასეთი ცდები კი, ალბათ, კიდევ არა ერთი იქნება, ჩვენ უკვე გამოწრთობილი ვართ ჩვენი გამოცდილებით, და ფაქტიური გამოცდილების საფუძველზე ვიცით, რომ მთელი ეს ცდები გაცამტვერდება. და ჩვენი მტრების ყოველი ცდის შემდეგ ჩვენ უფრო ძლიერნი გამოვალთ, ვიდრე ამ ცდებამდე ვიყავით“. (ტ. XXV, გვერდი 420, რუსული გამოცემა.).

ლენინი გვასწავლიდა, რომ მსჯელობა სახელმწიფოს ძალასა და სიმტკიცეზე, მის მიერ წარმოებული პოლიტიკის სისწორესა და პროგრესულობაზე შეიძლება მხოლოდ ისტორიული განვითარების ნამდვილ შედეგთა მიხედვით.

დღემდე ისტორიული გამოცდილება ცხადჰყოფდა, რომ ხანგრძლივი მძიმე ომების შემდეგ სისხლისმღვრელი ბრძოლით დაუძლურებულ ხალხებსა და სახელმწიფოებს შინაგანი წინააღმდეგობანი ანადგურებდნენ, ხოლო საზოგადოებრივი წყობილების პოლიტიკური და ეკონომიური საფუძვლები სუსტდებოდნენ და ირყეოდნენ. მაგალითად, პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ ეკონომიურ და პოლიტიკურ შერყევებს თავი ვერ დააღწიეს ვერც დამარცხებულებმა და ვერც გამარჯვებულებმა. ამხანაგი სტალინი აღნიშნავდა, რომ მხოლოდ ჩვენს სახელმწიფოს შეეძლო გადაეტანა ახლანდელი ომის ისეთი მძიმე განსაცდელი, როგორიც მხრებზე დააწვა ჩვენს ხალხს, და დაეძლია იგი. სამამულო ომში გაიშალა მძლავრი ძალა საბჭოთა სახელმწიფოსი, რომელმაც შესძლო ომის წარმოების არახელსაყრელი პირობები ხელსაყრელ პირობებად გადაექცია, ძირიანად შეეცვალა ომია მიმდინარეობა, მოეწყო და ეფექტურად გამოეყენებინა ჩვენი ქვეყნის მთელი უსაზღვრო საშუალებანი, ხალხის მთელი დაუშრეტელი ძალები ხალხისა და სამშობლოს თვით სიცოცხლის დასაცავად, მტრის გასანადგურებლად და დასასჯელად. ამ თავისი მაღალი როლის განხორციელება საბჭოთა სახელმწიფომ იმიტომ შესძლო, რომ იგი შექმნილია ჩვენი პარტიის გეგმით მთელი ხალხის მიერ, მისი ინტერესებისათვის, დგას მისი ცხოვრებისა და მის მონაპოვართა სადარაჯოზე.

მუშათა, გლეხთა და ინტელიგენციის კავშირმა, რომელიც მხოლოდ საბჭოთა საზოგადოების დამახასიათებელია, გამოამჟღავნა ომის დროს თავისი ყოვლისმძლე ძალა, შესაძლებელი გახადა მტრის დამარცხება და ჩვენი ხალხების საუკუნეობრივ მონაპოვართა დაცვა.

ხალხურმა სიბრძნემ შემოინახა ძველი რუსული გადმოცემა დიდ ოჯახზე, რომელშიც ვერც ერთმა ძმამ ვერ შესძლო წნელის კონის გადატეხა, მაგრამ თვითეულმა მათგანმა გასტეხა ეს წნელი სათითოოდ. მამამ უთხრა შვილებს: „თქვენი საქმეც ასეა: თუ თანხმობით იცხოვრებთ, ვერავინ მოგვრევათ; ხოლო თუ ერთმანეთს გადაეკიდებით და ცალცალკე ივლით,—ყველა ადვილად დაგღუპავთ“. საბჭოთა კავშირის ხალხებმა კარგად იციან, რომ ერთმანეთთან კავშირითა და მეგობრობით ისინი დაუძლეველ ძალას შეადგენენ, ხოლო ცალცალკე რომ ეცხოვრნათ, გერმანელი მტაცებელი დაუყოვნებლივ ისარგებლებდა ამით. ადვილი წარმოსადგენია, რა მოუვიდოდა უკრაინას, ბელორუსიას, მოლდავეთსა და სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებს, იმ უბედურებაში, რაც მათ თავს დაატყდათ, მათ რუსი ხალხი და საბჭოთა კავშირის სხვა ხალხები რომ არ დახმარებოდნენ. საბჭოთა კავშირის ყველა ხალხთა საბრძოლო თანამეგობრობამ იხსნა ჩვენი სამშობლო უცხოელთა მიერ დაპყრობისაგან.

ჩვენი საბჭოთა ეკონომიკა, ჩვენი ინდუსტრია და საკოლმეურნეო წყობილება ომიანობის დროს მტკიცე და საიმედო ბაზას წარმოადგენდნენ ომის წარმატებით საწარმოებლად. საბჭოთა მუშების, ინჟინრებისა და ტექნიკოსების დაძაბული შრომის მეოხებით წითელ არმიას ახლა აქვს არა ნაკლები, არამედ უფრო მეტი ტანკი, თვითმფრინავი და ქვემეხი, ვიდრე გერმანიის არმიას. ამაში ნათლად გამომჟღავნდა განვითარების ორი პირდაპირ საწინააღმდეგო ხაზი: საბჭოთა საზოგადოების აღმავალი განვითარება, წინააღმდეგ გერმანულ-ფაშისტური სახელმწიფოს დაცემისა და სულ უფრო და უფრო მეტად დასუსტებისა.

ომის მსვლელობაში ახალი ძალით გამომჟღავნდა საკოლმეურნეო წყობილების სიმტკიცე, კოლმეურნე გლეხობის პატრიოტიზმი. საბჭოთა გლეხობამ ფრონტისადმი დასახმარებლად გაწეული თავდადებული შრომით ცხადჰყო, რომ მას ახლანდელი ომი თავის ომად, თავის ღვიძლ, სასიცოცხლო დიდმნიშვნელოვან საქმედ მიაჩნია.

ამას წინათ ერთმა მოხუცმა უკრაინელმა გლეხმა პოლონეთის ტერიტორიიდან უკრაინაში გადმოსახლების და კოლმეურნეობაში შესვლის სურვილი გამოსთქვა. ეს გლეხი ასე მსჯელობდა: „გერმანიის არმიამ დაამარცხა პოლონეთი და ევროპის ბევრი სხვა ქვეყანა. წითელმა არმიამ დაამარცხა გერმანიის არმია. მაგრამ საბჭოთა არმია, რომელმაც გერმანიის არმია დაამარცხა, მეტწილად ხომ კოლმეურნეებისაგან შესდგება. ხოლო თუ კოლმეურნეები ფაშისტებს ამარცხებენ და მშობლიური საკოლმეურნეო საქმისათვის თავიანთ სისხლს არ იშურებენ, მაშასადამე, კოლმეურნეობაში ისინი ცუდად როდი ცხოვრობენ, კოლმეურნეობა მათთვის სიცოცხლეზე უფრო ძვირფასია. ამიტომ მეც საკოლმეურნეო ცხოვრების მომხრე ვარ“. **(დარბაზში გამოცოცხლებაა).**

საბჭოთა საზოგადოების მიერ წარმოშობილი საკოლმეურნეო წყობიერება დამკვიდრდა როგორც ჩვენი დროის უმაღლესი და ყველაზე მეტი სიცოცხლეუნარიანობის მქონე ფორმა გლეხთა საზოგადოებრივი ცხოვრებისა.

მტრის განადგურების საქმეში ფასდაუდებელი განძი შეიტანა საბჭოთა ინტელიგენციამ. ამხანაგი სტალინი აღნიშნავდა, რომ საბჭოთა ინტელიგენცია პირდაპირ ხელმძღვანელ დახმარებას უწევს მუშებსა და გლეხებს ჩვენი სამხედრო მეურნეობის შემდგომ აღმავლობაში.

ისტორიაში ჯერ კიდევ არ ყოფილა მაგალითი, რომ ხალხს ისეთი მგზნებარებით, ისეთი აღფრთოვანებით და ისეთი მაღალი შეგნებულობით ებრძოლნა თავისი სამშობლოსათვის, როგორითაც საბჭოთა ხალხი იბრძვის ახლანდელ სამამულო ომში. ახლა არ არსებობს ისეთი ძალა, რომელსაც შეეძლოს გასტეხოს ან შეარყიოს საბჭოთა სახელმწიფოს ძლიერება.

ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინი, რომელიც XX საუკუნის ცოდნათა თვით მწვერვალზე იდგა და რომელმაც ჩვენი ნიჭიერი ხალხის სიბრძნე განახორციელა, ნათლად ხედავდა, რომ დიდი ხანგრძლივი ომი წარმოადგენს ყოველი სახელმწიფოს სიმტკიცის, ყოველი საზოგადოებრივი წყობილების სიცოცხლეუნარიანობის, ყოველი პარტიის მსოფლმხედველობის სისწორისა და პოლიტიკის პროგრესულობის უმკაცრეს შემოწმებას. საბჭოთა სახელმწიფომ უბადლოდ გაუძლო ამ შემოწმებას. მან არა თუ დაიცვა თავისი თავი ფაშისტთა ურდოების შემოსევისაგან, არამედ ევროპის მრავალი ხალხიც იხსნა ფაშიზმის მიერ დამონებისაგან. ახლა საბჭოთა სახელმწიფო ევროპის ხალხებს ეხმარება ჰიტლერული ტირანიისაგან განთავისუფლებასა და მათი სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის აღდგენაში. დიდი საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ეს ისტორიული განმათავისუფლებელი როლი საბჭოთა სახელმწიფოს საერთაშორისო ავტორიტეტის ზრდის, მისი საგარეო-პოლიტიკური კავშირურთიერთობის გაფართოებისა და განმტკიცების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიზეზს წარმოადგენს.

ამრიგად, **ბრძნულმა ლენინურმა პოლიტიკამ, რომელსაც ამხანაგი სტალინი ახორციელებს ჩვენი საბჭოთა სახელმწიფოს ძლიერების განუწყვეტელი განმტკიცების დარგში, მთლიანად გაიმარჯვა. (ტაში).**

3. საბჭოთა ხალხის იდეური და მორალური გამარჯვება სამამულო ომში

ისტორიამ არმიებისა და სახელმწიფოების დიდ სამხედრო და პოლიტიკურ გამარჯვებათა ბევრი მაგალითი მოგვცა. მაგრამ უკანასკნელ საუკუნეთა ისტორიას არ ახსოვს ისეთი ომი, რომელსაც გამარჯვებულისათვის მოეტანოს არა მარტო სამხედრო წარმატება, არამედ იდეური და მორალური გამარჯვებაც მოწინააღმდეგეზე. სამამულო ომმა სამხედრო გამარჯვებებთან ერთად ჩვენი ქვეყნის ხალხებს მოუტანა უდიდესი იდეოლოგიური და მორალური გამარჯვებანი.

თანამედროვე ომში, ორი მსოფლმხედველობის ბრძოლაში — ფაშისტურისა, რასობრივისა, რომელიც არაგერმანული ხალხების ჩაგვრისა და გაულეტისათვის იბრძვის, და საბჭოურისა, რომელიც ხალხთა მეგობრობისათვის იბრძვის, — სრული გამარჯვება მოიპოვა ჩვენმა მოწინავე საბჭოთა მსოფლმხედველობამ.

ყველგან, სადაც კი გერმანელმა ფაშისტმა სვასტიკის დაღიანმა ქოფაკებმა ფეხი შესდგეს, ხალხები და სახელმწიფოები თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას ჰკარგავდნენ, დემოკრატიული ქვეყნების ნაციონალური ტრადიციები უმმობლად ნადგურდებოდა, ყველა პატიოსან და პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანებს საკონცენტრაციო ბანაკებში ამწყვდევდნენ ან ხოცავდნენ, მშრომელ მოსახლეობას მონებად აქცევდნენ, ხალხთა ცივილიზებული ცხოვრების საფუძვლებს სპობდნენ.

ის ბოროტმოქმედებანი, რაც გერმანიის ჯარებმა ჩაიდინეს მათ მიერ ოკუპირებულ ევროპის ქვეყნებში, ისტორიამ არმიებისა და სახელმწიფოების დიდ სამხედრო და პოლიტიკურ გამარჯვებათა ბევრი მაგალითი მოგვცა. მაგრამ უკანასკნელ საუკუნეთა ისტორიას არ ახსოვს ისეთი ომი, რომელსაც გამარჯვებულისათვის მოეტანოს არა მარტო სამხედრო წარმატება, არამედ იდეური და მორალური გამარჯვებაც მოწინააღმდეგეზე. სამამულო ომმა სამხედრო გამარჯვებებთან ერთად ჩვენი ქვეყნის ხალხებს მოუტანა უდიდესი იდეოლოგიური და მორალური გამარჯვებანი.

თანამედროვე ომში, ორი მსოფლმხედველობის ბრძოლაში — ფაშისტურისა, რასობრივისა, რომელიც არაგერმანული ხალხების ჩაგვრისა და გაულეტისათვის იბრძვის, და საბჭოურისა, რომელიც ხალხთა მეგობრობისათვის იბრძვის, — სრული გამარჯვება მოიპოვა ჩვენმა მოწინავე საბჭოთა მსოფლმხედველობამ.

ყველგან, სადაც კი გერმანელმა ფაშისტმა სვასტიკის დაღიანმა ქოფაკებმა ფეხი შესდგეს, ხალხები და სახელმწიფოები თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას ჰკარგავდნენ, დემოკრატიული ქვეყნების ნაციონალური ტრადიციები უმმობლად ნადგურდებოდა, ყველა პატიოსან და პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანებს საკონცენტრაციო ბანაკებში ამწყვდევდნენ ან ხოცავდნენ, მშრომელ მოსახლეობას მონებად აქცევდნენ, ხალხთა ცივილიზებული ცხოვრების საფუძვლებს სპობდნენ.

ის ბოროტმოქმედებანი, რაც გერმანიის ჯარებმა ჩაიდინეს მათ მიერ ოკუპირებულ ევროპის ქვეყნებში, სავსებით შეესაბამებიან მხეცური ნაციონალიზმისა და ყველა არაგერმანული ხალხისადმი სიძულვილის ფაშისტურ იდეოლოგიას.

ისტორიიდან ცნობილია, რომ ვერასოდეს ვერც ერთმა სახელმწიფომ ვერ მოახერხა დიდი ხნით, გარედან, ძალმომრეობით თავს მოეხვია თავისი იდეოლოგია და თავისი რეჟიმი სხვა ხალხებისათვის. თანამედროვე ომის გამოცდილებამ ამ მხრივ განსაკუთრებით საყურადღებო გაკვეთილები მოგვცა. ძალიან ცდილობდნენ ჰიტლერელები ცეცხლისა და მახვილის, კატორღისა და სახრჩობელის საშუალებით დაენერგვათ ევროპის ქვეყნებში ფაშისტური წყობილება და მისი მოშხამული იდეოლოგია, მაგრამ პასუხად მიიღეს დამონებულ ხალხთა გულისწყრომა, პარტიზანთა მარჯვე ტყვია, პატრიოტთა მტკიცე შურისგება.

ასეთია სავალალო შედეგი ჰიტლერელების განწირული ცდებისა—ველურ მხეცთა თავიანთი მორალი, გაცოფებულ მონათმფლობელთა თავიანთი იდეოლოგია თავს მოეხვიათ ორ მილიარდზე მეტი ადამიანისათვის, რომლებიც ახლა ჩვენს პლანეტაზე ცხოვრობენ. სამამულო ომის მსვლელობაში გაჩაღდა ჰიტლერიზმის მხეცური იდეოლოგიისა და საზიზღარი მორალის უმმობელი მხილება და ლიკვიდაცია. ფაშიზმი დამარცხებული აღმოჩნდა არა მარტო ბრძოლის ველზე, არამედ იდეოლოგიის ასპარეზზეც.

(დასასრული მე-2 გვ.)

ამხ. გ. ფ. ალექსანდროვის მოხსენების დასასრული

ამხანაგმა სტალინმა მკაფიო სიტყვებით შეაჯამა ჰიტლერიზმის იდეოლოგიის წინააღმდეგ თავისუფლებისმოყვარე ხალხთა ბრძოლის შედეგი. „რასობრივი სიძულვილის იდეოლოგია და პოლიტიკა,—სთქვა ამხანაგმა სტალინმა, — ჰიტლერული ავაზაკური ბლოკის დაშლის ერთ-ერთ ფაქტორს წარმოადგენს. შემთხვევითობად არ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ გერმანელი იმპერიალისტების წინააღმდეგ აღსდგნენ არა მარტო დამონებული ხალხები საფრანგეთისა, იუგოსლავიისა, პოლონეთისა, ჩეხოსლოვაკიისა, საბერძნეთისა, ბელგიისა, დანიისა, ნორვეგიისა, ჰოლანდიისა, არამედ ჰიტლერის ყოფილი ვასალებიც— იტალიელები, რუმინელები, ფინელები, ბულგარელები. ჰიტლერულმა ხროვამ თავისი კაციჭამიური პოლიტიკით აამხედრა გერმანიის წინააღმდეგ მსოფლიოს ყველა ხალხი, ხოლო ეგრეთწოდებული „რჩეული გერმანული რასა“ საყოველთაო სიძულვილის საგანი გახდა“.

ფაშისტური იდეოლოგიისა და პოლიტიკის სრული გაკოტრების მიუხედავად, საზღვარგარეთ ჯერ კიდევ საკმაოდ ბევრი მოიპოვება ფაშისტთა დამქაში, რომლებიც ფარისევლურად ქადაგებენ ომის დამნაშავეთათვის ყოველივეს პატიებას. მაგრამ ხალხები მეტად მძიმე და მწარე გამოცდილებით დარწმუნდნენ, რომ საჭიროა სამუდამოდ მოეღოს ბოლო ჰიტლერელ ავაზაკთა ბანდას. ჰიტლერელთა პატიება ხომ იმას ნიშნავს, რომ წავახალისოთ სულთამხუთავნი და მოძალადენი, გაერთიანებულ ერთა მილიონობით მოქალაქის უდროო სიკვდილში დამნაშავენი! სისხლისმსმელთა პატიება იმას ნიშნავს, რომ ჰიტლერელებს შესაძლებლობა მივცეთ ამზადონ რევანში ახლანდელი დამარცხებისათვის და გზა გავუხსნათ ახალ მსოფლიო ომს!

ჩვენს ქვეყანაში, სადაც არ არის და არც შეიძლება იყოს ჰიტლერელ მტარვალთა თანამგრძნობი ადამიანები, მთელ ხალხს მტკიცედ აქვს გადაწყვეტილი ბოლომდე შეიყვანოს ფაშიზმის სამხედრო, მორალურ-პოლიტიკური და იდეოლოგიური განადგურება, სრულიად მოსპოს გერმანელ ფაშისტთა ავაზაკური ბუდე ევროპის ცენტრში — ეს ბოროტების მოციქული და მსოფლიოს ყველა ხალხთა უბედურების წყარო.

ჰიტლერიზმის მორალურ-პოლიტიკური და იდეოლოგიური დამარცხება ემას ნიშნავს, რომ ამ ომში ლენინისა და სტალინის მიერ შექმნილმა ხალხთა მეგობრობის საბჭოთა იდეოლოგიამ სრულიად გაიმარჯვა რასობრივი და ნაციონალური სიძულვილის ფაშისტურ იდეოლოგიაზე.

სად არის მიზეზები საბჭოთა საზოგადოების იმ ესოდენ დიდი ბამოძრავებელი ცხოველუნარიანი ძალის—საბჭოთა ხალხების მეგობრობისა, რომელიც ამარცხებს ახლა ჰიტლერიზმს?

გზა ხალხთა მეგობრობისაკენ, ამ მეგობრობის განხორციელების პირობები და ხასიათი აღმოჩენილ და თეორიულად დასაბუთებულ იქნა ბოლშევიკების პარტიის მიერ, მისი ბელადების—ლენინისა და სტალინის მიერ. ჩვენი პარტია მუდამ ნაციონალური მტრობის წინააღმდეგი იყო, იგი მხარს უჭერდა თანხმობას და ერთსულოვან ერთობლივ ბრძოლას ყველა რასის, ერის, ხალხის საერთო მიზნებისათვის, მუდამ იბრძოდა ეროვნული შუღლის აღმოფხვრისათვის. ბოლშევიკების პარტიამ ცხადჰყო, ხოლო ისტორიულმა გამოცდილებამ ეს დაადასტურა, რომ ეროვნული შუღლის სრული აღმოფხვრა და ხალხთა ძმური თანამეგობრობის დამყარება ერთიან სახელმწიფოში შესაძლებელია ისეთ ქვეყანაში, სადაც ძალა-უფლება თვით ხალხს ეკუთვნის. ეს გასაგებიც არის. საბჭოთა საზოგადოების პირობებში აღმოფხვრილია მთავარი დაბრკოლებანი ხალხების ნამდვილი ძმობისა და თანასწორობის შექმნის გზაზე. აქ არ არიან ხალხის მჩაგვრელთა კლასები, რომლებიც ჰქმნიდნენ და აქეზებდნენ ერთა შორის ჩხუბს; აქ ჰქრება სხვადასხვა ერთა ურთიერთუნდობლობა, რომელიც ემყარება ყველა ერთა ექსპლოატაციას საზოგადოების უმნიშვნელო უმცირესობის მიერ; მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო, როგორც ხალხთა ყოველგვარი დამონების თანმიმდევრული მოწინააღმდეგე, მთელი საზოგადოების ინტერესთა სადარაჯოზე დგას; ხალხები უანგაროდ, გულწრფელად უწევენ ერთმანეთს დახმარებას და მხარს უჭერენ პოლიტიკურ საქმეებში, მეურნეობისა და კულტურის განვითარებაში. საბჭოთა ხელისუფლება თვით თავისი ბუნებით და მთელი თავისი პოლიტიკით აერთიანებს ხალხებს და მეგობრობას წარმოშობს მათ შორის. ხალხების ნაციონალური ტრადიციები საბჭოთა საზოგადოებრივი ურთიერთობის მეოხებით განუყრელად უკავშირდება მთლიანად სახელმწიფოს აერთო ინტერესებს. ყოველივე ეს აფუძველს უთხრის ხალხების ყოფილ შუღლს და ჰქმნის პირობებს მათ შორის სრულიად სხვაგვარი, ახალი, ძმური ურთიერთობისათვის.

გამოდის, რომ საბჭოთა წყობილება აერთიანებს და რაზმავს ხალხებს. აი რატომ გვასწავლის ამხანაგი სტალინი, რომ საბჭოთა წყობილება არის „ის ბაზა, ის საძირკველი, რომლის საფუძველზეც შეიძლება აგებულ იქნას ხალხთა ძმური თანამშრომლობა ერთიან სახელმწიფო კავშირში“. (მარქსიზმი და ნაციონალურ-კოლონიალური საკითხი, გვერდი 105, რუსული გამოცემა).

ხალხთა ერთიანობა ჩვენი საბჭოთა საზოგადოების პირობებში მთლიანად აგებულია **ნებაყოფლობითს** კავშირზე, რომელიც არ იწყვნარებს არავითარ ძალადობას ერთი ერისას მეორეზე, აგებულია ყველა ერისა და რასის უფლებათა **თანასწორობაზე** საზოგადოებრივი, სამეურნეო და კულტურული ცხოვრების ყველა დარგში, საბჭოთა კავშირის ყველა ხალხთა სრულ ურთიერთ **ნდობასა** და ურთიერთ **დახმარებაზე**, ერთიანი საკავშირო სახელმწიფოს სისტემაში ყველა საბჭოთა ხალხის ინტერესთა ერთობის სავსებით ნათელსა და მაღალ შეგნებაზე.

საბჭოთა ხალხების კავშირმა, მათმა ძმობამ და მეგობრობამ, მათმა ერთიანობამ მშვიდობიანი დროის სერიოზული განსაცდელი გამოიარა და გაუძლო ამ შემოწმებას. ამხანაგი სტალინი ამბობს, რომ „სოციალიზმის ბაზაზე წარმოშობილი მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის ცდა სრული წარმატებით დამთავრდა“. (ლენინიზმის საკითხები, გვერდი 638-639).

საბჭოთა ხალხების კავშირმა, მათმა ძმობამ და მეგობრობამ, მათმა ერთიანობამ გაუძლო აგრეთვე ომიანობის დროის მკაცრ განსაცდელს.

„ჩვენი ქვეყნის ხალხთა მეგობრობამ, — სთქვა ამხანაგმა სტალინმა,— ომის ყველა სიძნელესა და განსაცდელს გაუძლო და კიდევ უფრო გამოიწრთო ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ ყველა საბჭოთა ადამიანის საერთო ბრძოლაში.

ამაშია საბჭოთა კავშირის ძლიერების წყარო“. („საბჭოთა კავშირის დიდი სამამთლო ომის შესახებ“, გვერდი 109, რუსული გამოცემა).

ომმა დაგვანახვა ჩვენი ხალხის დიადი იდეური და მორალური ძალა. საბჭოთა ადამიანები მტერს ამარცხებენ არა მარტო იარაღის ძალით, არამედ თავისი მსოფლმხედველობის უპირატესობითაც.

ამაში გამოვლინდა ჩვენი სახელოვანი პარტიის ლენინურ-სტალინური იდეოლოგიის გამარჯვება და ყოვლისმძლე ძლიერება.

4. ლენინ-სტალინის პარტიას მტერზე საბოლოო გამარჯვებისაკენ მიჰყავს საბჭოთა ხალხი

თუ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხმა ბოლომდე დაიცვა თავისი სამშობლო, ხოლო მისი არმია, რომელიც გაბედულად ანადგურებს მტერს, სწრაფად მიდის წინ დასავლეთისაკენ და ჩვენ ვიმყოფებით მტერზე სრული გამარჯვების წინაშე, ამის მიზეზია ჩვენი პარტიის სწორი და ბრძნული ლენინური პოლიტიკა.

ბოლშევიკების პარტია, რომელმაც თავის რიგებში შემოიკრიბა ჩვენი საბჭოთა სამშობლოს ყველაზე უფრო შეგნებული, მტკიცე და თანმიმდევრული პატრიოტები და რომელიც ლენინის დროშის ერთგულია, გულმოდგინედ ზრდიდა საბჭოთა ხალხს თავისი საბჭოთა სამშობლოს ერთგულებისა და სიყვარულის სულისკვეთებით. ხოლო ჩვენი ქვეყნის მტრებზე, რომელნაც ხელჰყოფენ მის სიმდიდრეს, პარტია ეუბნებოდა მუშებს, გლეხებს, ინტელიგენციას ლენინის სიტყვებით: „ჩვენ ისინი ისე უნდა გადავაჩვიოთ, რომ მათ შვილებს, შვილიშვილებს და შვილიშვილთა შვილებს დაუბარონ ასეთი რამ არ ჩაიდინოთო...“ (ტ. XXV, გვერდი 299, რუსული გამოცემა). საბჭოთა ხალხი განუხრელად მიჰყვება ჩვენს სახელოვან პარტიას მის ამ ლენინურ პოლიტიკაში. საბჭოთა კავშირი პატრიოტების, პატრიოტი მეომრების, პატრიოტი მშრომელების ქვეყანაა. **ჩვენი პარტიის ლენინურმა გზამ მიგვიყვანა საბჭოთა საზოგადოების აყვავებამდე და განმტკიცებამდე.**

ამაში გამოვლინდა ჩვენი პარტიის დიადი ძალა.

ახლანდელ ომში ბოლშევიკების პარტიამ შესძლო თავის დროშებქვეშ შემოეკრიბნა ათეულ მილიონობით საბჭოთა ადამიანი სამშობლოს დასაცავად, უძნელეს პირობებში მოეწყო საბჭოთა კავშირზე მტრის თავდასხმის განადგურება. ამხანაგი სტალინი ამბობდა: „სახელმწიფოთა ისტორიაში, ქვეყნების ისტორიაში, არმიების ისტორიაში ყოფილა შემთხვევები, როცა წარმატებისათვის, გამარჯვებისათვის ყველა შესაძლებლობა არსებობდა, მაგრამ ისინი, ეს შესაძლებლობანი, გამოუყენებელი რჩებოდნენ, რადგან ხელმძღვანელები ვერ ამჩნევდნენ ამ შესაძლებლობებს, ვერ იყენებდნენ მათ, და არმიები მარცხდებოდნენ“ (ლენინიზმის საკითხები მე-11 გამოცემა, გვერდი 406). ეს ისტორიული გამოცდილება სავსებით გაითვალისწინა პარტიამ. ბოლშევიკურ პარტიას უყურადღებოდ არ დაუტოვებია მტრისათვის დამარცხების მიყენების არც ერთი შესაძლებლობა. პარტიამ აღაფრთოვანა და მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველად დარაზმა მილიონობით საბჭოთა ადამიანი, გაამრავლა საბჭოთა ხალხის ყოლიერი და მატერიალური ძალები, აღჭურვა იგი ჩვენი სამართლიანი საქმის გამარჯვების ურყევი რწმენით. საბჭოთა ადამიანები ბრძოლაში წავიდნენ დიდი ლენინის სულით გამხნევებულნი, ამხანაგ სტალინის სახელით აღფრთოვანებულნი. **(ტაში). ჩვენი პარტიის ლენინურმა გზამ მიგვიყვანა მტერზე ისტორიულ გამარჯვებებამდე.**

ამაში გამოვლინდა ჩვენი პარტიის სიბრძნე.

ლენინ-სტალინის პარტია, რომელმაც სამამულო ომში დაიცვა საერთო სახალხო საქმე, ამყარა კიდევ უფრო გაკლენიანი და ავტორიტეტიანია მილიონობით საბჭოთა მეომართა და მშრომელთა შორის, კიდევ უფრო ღრმად და განუყრელად არის დაკავშირებული ხალხთან.

ჩვენი ბოლშევიკური პარტიის ავტორიტეტი მტკიცე და ურყევია. ომიანობის მძიმე დროს ტყუილად როდი დაუკავშირა თავისი ბედი ლენინ-სტალინის პარტიას მილიონობით ახალმა მუშამ, კოლმეურნემ და ინტელიგენციამ. ახლა ჩვენი პარტიის რიგებში 5.700 ათასი კაცი ითვლება! ლენინურმა გზამ, რომლითაც მთელი ამ წლების განმავლობაში მიდიოდა ბოლშევიკური პარტია, სახელოვან გამარჯვებებამდე მიიყვანა პარტია, კიდევ უფრო გააძლიერა იგი, განამტკიცა მისი რიგები.

ამაში გამოვლინდა ჩვენი პარტიის ისტორიული სიმართლე, მისი ხელმძღვანელობის შეუდარებელი ძალა.

ლენინი მუდამ ზრდიდა ბოლშევიკების პარტიას განუწყვეტელი წიაღლის სულისკვეთებით. ამხანაგი სტალინი ასწავლის პარტიას და ხალხს არასოდეს არ შეჩერდნენ მიღწეულ შედეგებზე, თვითდამშვიდებას არ მიეცნენ წარმატებების გამო, განუხრელად იარონ წინ, რათა თავიანთი ძალ-ღონის ახალი და ახალი დაძაბვით მოიპოვონ მტერზე სულ უფრო და უფრო მზარდი უპირატესობა და საბოლოოდ შემუსრონ იგი. პარტიის ლენინურმა პოლიტიკამ, რომელიც სულ ახალ-ახალ პერსპექტივას გადაგვშლის, რომელიც რაზმავს პარტიას გადაუწყვეტელი ამოცანების განხორციელებისათვის, გამჭრიახი, მტკიცე და მამაცი გახადა ბოლშევიკები.

ამაში გამოვლინდა ჩვენი პარტიის ძალა და შორსმჭვრეტელობა.

ლენინმა კომუნისტების პარტია აღჭურვა საზოგადოების განვითარების კანონთა, საბჭოთა სახელმწიფოს მშენებლობის კანონთა ყოველმხრივი ცოდნით. ცნობილია თუ როგორ გართულდა საზოგადოების განვითარება ლენინის სიკვდილის შემდეგ და მერე?—ჩვენი პარტია, ამხანაგი სტალინი ახალ, დიადსა და რთულ საკითხებს ისევე ღრმად და გაბედულად, სწორად და გამჭრიახად სწყვეტდნენ, როგორც ამგვარ საკითხებს დიდი ლენინი სწყვეტდა.

ამაშია ბოლშევიკური პარტიის ძალა და უძლეველობა.

ამხანაგი სტალინი ჩვენს ბოლშევიკურ პარტიას დიდი პროლეტარული სტრატეგის არმიას, ამხანაგ ლენინის არმიას უწოდებდა. საბჭოთა ადამიანებმა იციან ეს შთაგონებული სიტყვები და უყვართ ისინი. დღეს საბჭოთა ხალხი განსაკუთრებული აღფრთოვანებით იმეორებს ამ სიტყვებს და ამბობს: დიახ, ჩვენ ყველანი, საბჭოთა ადამიანები, ამხანაგ ლენინის არმიას, ამხანაგ სტალინის არმიას ვეკუთვნით, ვისი დროშებითაც საბჭოთა ხალხმა ესოდენი გამარჯვება მოიპოვა. არ არსებობს უფრო მაღალი პატივი და სიამაყე, ვიდრე ის, რომ ეკუთვნოდე იმ არმიას, რომელიც ბრძოლაში მიჰყავს ამხანაგ სტალინს! **(მქუხარე ტაში).**

გაუმარჯოს ჩვენს სახელოვან ბოლშევიკურ პარტიას, ლენინ-სტალინის პარტიას! **(ტაში).**

გაუმარჯოს წითელ არმიას—განმათავისუფლებელ არმიას! **(ტაში).**

გაუმარჯოს ლენინიზმს—ჩვენს საიმედო და ძლევამოსილ დროშას! **(ტაში).**

გაუმარჯოს ჩვენი გმირი არმიისა და საბჭოთა ხალხის დიდ ბელადს — ამხანაგ სტალინს! **(მთელი დარბაზის მქუხარე ოვაცია. სხდომის მონაწილენი ფეხზე ამდგარნი მღერიან პარტიულ ჰიმნს „ინტერნაციონალს“).**

არჩილ ჩაჩიბაია

მწვერვალები*

დილით ადრე დაჭრილი კვლავ ზურგზე მოიკიდა და ხევში ჩაფენილ უღრან ტყეს გაჰყვა. არ სჩანდა ბილიკი, არ სჩანდა წავარნა. თვალს მთების აზიდული ტანი ეფარებოდა. მაღლა თეთრი მწვერვალები მოშავო-მონაცრისფერო ღრუბლებში გახვეულიყვნენ და დაბლა ორწოხებში ჯერ ისევ ბნელოდა; ნაღვლიანი, უკაცური და შემაძრწუნებელი ტყე სულს უშფოთებდა, ათასგვარ ფიქრებს აღუძრავდა. პირველად იყო ამ მიდამოებში, პირველად ხედავდა ამ უზარმაზარ მთების კალთებზე, თუ ფერდობებში ხეების ნალეწებს და ალაგალაგ ამოღრღნილ მიწას.

ალბად ყუმბარის ნამოქმედარია — ფიქრობდა იგი. ვინ იცის, იქნებ ყველაზე საშიშ უბანზე ვიმყოფები ახლა? იქნებ, გზას ავცდი და ოხერტიალ სიკვდილს ამ უხედ სივრცეში ბრმად შევეყარო?

დიდხანს იარა დაბურული ტყით და ბოლოს ნაყანარზე გავიდა. შვებით ამოისუნთქა. ეამა. ყველაფერი უცნაურად ეჩვენა. ყველაფერში თითქმის რაღაც საშიშს, თითქოს გამოსაცნობს ხედავდა, ისე აკვირდებოდა, სიფრთხილეს იჩენდა.

მაღლა, მთებზე, თვითმფრინავების გუგუნი გაისმა. მან ყურები სცქვიტა და თვალები მიაპყრო. რამოდენიმე წუთის შემდეგ მოიერიშეებმა წყეება-წყეებად გადაიქროლეს. თვალები ჯერ უცნაურად გაუბრწყინდა, მაგრამ მალე სახეზე ნაღველმა გადაუარა, მოიღუშა, გული აემღვრა, ვერ მოითმინა და მწარედ ამოიგმინა.

— რად გმინავთ ამხანაგო შალვა? — მოესმა მას.

— ეჰ, ვინ იცის იქნებ ეს ბიჭები ჩემი ესკადრილიიდან არიან და მე კი ხედავ, როგორ დავღოდავ მიწაზე!

— კვლავაც გაფრინდებით... კვლავაც შეგისრულდებათ სურვილი!....

წინ გადაშლილა დავაკებული სივრცე, ალაგალაგ დაჩეხილი ტყის ამოსაძირკვებს შავ წერტილებივით დაუწინწკლავს ველის ხავერდი.

მდინარეს გამოუღრღნავს მთის მხარი და დავაკებულ სივრცეში თავისუფლად გაშლილა, — უსწორმასწორო, მიკლაკნილ-მოკლაკნილი თეორი ზოლივით გაჰყოლია, არც ისე ხშირ ტყეს და სოფლის მისასვლელთან წვრილ ტოტებად მოსდებია საძოვრებს. საძოვრების ველის ხავერდი, თითქოს შავად დალაქული იყო, ეს ლაქები ალაგ-ალაგ გრძელ ხაზებად მიიმართებოდნენ, ალაგ-ალაგ ფართოვდებოდნენ და წყდებოდნენ ისევე. სანგრები იყო ასე შავ ლაქებად რომ მოსჩანდა მთის სიმაღლიდან.

სოფელი გახვეული იყო ცეცხლსა და ბოლში. ბორცვებს იქით არტილერია გუგუნებდა და ანგრევდა მტრის სიმაგრეებს.

დრო და დრო ციდან მოიერიშე თვითმფრინავები დაეშვებოდნენ და ჩასანგრებულ მტერს აყრიდნენ ტყვიას, ცეცხლს...

აი, მდინარის იქით, მთის კალთებიდან ტანკები გამოიჭრნენ, ერთი კი არა, რამდენიმე. წყეება-წყეებად. თითქოს აქამდე ხეობებში იყვნენ თავშეფარებულნი. ხან წინ, ხან გვერდით, ხან კიდევ ტანკსა და ტანკს შორის ყუმბარები ჰაერში სტყორცნიან მიწას, ნამსხვრევებს, მაგრამ ტანკები წინ გარბიან.

— თქვენი ჭირიმე თქვენი, თქვენ გენაცვალეთ ბიჭებო!

ტანკები მდინარეში გადაეშვნენ, ტალღები თეთრ ნამსხვრევებად შეეშხეფა ტანკის მდელოსფერ მკერდს. წუთით ქაფნარევი ტალღები მდინარეში შეჭრილმა ტანკებმა ბრილის შხეფად გასტყორცნეს ირგვლივ და წინ, მტრის სანგრებისაკენ გაიჭრნენ.

სანგრებიდან გერმანელები ამორბიან. ათასგვარი ხმები ყრუ ბუბუნის სახით აღწევს ყურამდე.

— ამასაც მოვესწარი, რომ ურჯულოები გარბიან და ამის შემდეგ რაც მომივა, ჩემთვის სულ ერთია — ძგერს მისი გული.

შალვა საკომანდო სიმაღლისაკენ გაეშურა, თანაც გასამხნევებელ სიტყვებით აიმედებდა თამარს.

აი, ხედავს შალვა როგორ ამოძრავდნენ ადამიანები მის დანახვაზე.

— ბიჭებო, ხედავთ? შალვა ჯურგენიძე ცოცხალი ყოფილა!

— ხედავთ რა მოუხერხებია?! როგორ გამოუღწევია მტრის ზურგიდან! ყოჩაღ ბიჭო შენი გამზრდელის ჭირიმე!

ამ ხმებში, ამ სიტყვებში ჩანდა აღტაცება და სიხარული. ეს იგრძნო მან. ამან გაახარა იგი და ძალა შემატა.

შალვა ხედავს, თითქოს მიწიდან წამოიზარდნენ მებრძოლთა სახეები და თანდათან შემოერკალნენ, არავის არ ეგონა შალვა გურგენიძე თუ ცოცხალი იყო. იცოდნენ ერთი რამ, — იგი თავის ესკადრილიით დიდმნიშვნელოვან საბრძოლო დავალების შესასრულებლად გაფრინდა მტრის ზურგში. დავალება ჩინებულად შეასრულა. ესკადრილიამ მტრის თერთმეტი თვითმფრინავი ჩამოაგდო, ხოლო პირადათ მან ორი თვითმფრინავს ცეცხლი მოუკიდა და ერთი გატარნა, უკანასკნელად მისი თვითმფრინავის მოტორს ცეცხლი გაუჩნდა. მაშინ იგი პარაშუტით ჩამოხტა და... მას შემდეგ არავითარი ცნობები არ იყო. ყველა ნანობდა შალვას დაკარგვას და ამავე დროს ზღაპრად დადიოდა მისი გმირობის ამბავი.

— შალვა! — მოესმა შალვას ვანო თუხარელის ხმა — ჩემო ძმაო, შენ გენაცვალე.

შალვას სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. ვანო თუხარელის გამოჩენა ნიშნავდა, რომ მან გერმანელთა დივიზიის დოკუმენტები სარდლობას ჩააბარა. ყოველ შემთხვევაში შალვას ასე ეახებოდა მისი აქ გამოჩენა. ისინი მხურვალედ გადაეხვივნენ ერთმანეთს და პირველი სიტყვა შალვასი ვანოსადმი იყო დოკუმენტების ჩაბარების შესახებ. როდესაც ვანომ უპასუხა, რომ ყველაფერი უდანაკარგოდ ჩააბარა სარდლობას, კვლავ ერთმანეთს გადაეხვივნენ და გადაჰკოცნეს.

* * *

შალვას დაბრუნება ელვის სისწრაფით მოედვა მებრძოლებს. იმ საბრძოლო გმირობას, რომლის შესახებ ყველამ იცოდა, ახლა თამარის ხსნაც დაემატა. ვანომ ხელში აიყვანა თამარი და გაეშურა შტაბის შენობისაკენ. შალვა მიჰყვა მას.

ისინი მწვანეში ჩამჯდარ სახლის ეზოში შევიდნენ, შალვას და თამარის ირგვლივ მებრძოლებმა და შტაბის მუშაკებმა თავი მოიყარეს, ვანომ თამარი ფრთხილად დაწვინა საკაცეზე, რომელიც სასწრაფოდ მოარბენინეს.

შალვას ულოცავდნენ გამარჯვებას. ექიმი თამარს პირველ დახმარებას უწევდა. ამ საქმიანობაში იყვნენ გართულნი, რომ უცებ მებრძოლები ერთბაშად გასწორდნენ. განუსაზღვრელი ცნობისმოყვარეობა და მოწონების სიტყვები გარინდებაში გაჭრნენ, ეს ისე სასწრაფოდ მოხდა, რომ ამაღელვებელ ტკბილ წუთებში გართული შალვა უცებ ვერ გაერკვა თუ რაში იყო საქმე. წუთით მებრძოლებს შეავლო თვალი, თითქოს მათი სახეებიდან, მათი თვალებიდან უნდოდა ამოეკითხა ამის მიზეზი, მის ირგვლივ შემოხვეული მებრძოლთა რკალი სწრაფად შუაზე გაიყო. და მაშინ შალვამ შტაბის შენობიდან მომავალ ადამიანთა ჯგუფი დაინახა. მოდიოდნენ ისინი ნახევარ რკალად.

შალვა მიაჩერდა მათ სახეებს. წუთით თითქოს ყველა შეათვალიერა და უცებ ერთერთ მათგანს გაოცებით მიაშტერდა. ის იყო ნათელი სახის კაცი, რომელსაც მზის შუქზე სათვალეები დროდადრო თეთრად უელავდნენ, ის მტკიცე ნაბიჯებით უახლოვდებოდა მებრძოლებს. მოდიოდა პირდაპირ. შალვამ თვალები ფართოდ გაახილა, მისმა გულმა რაღაც მომეტებულად დაიწყო ძგერა.

— თქვენ გენაცვალეთ, თქვენი ჭირიმეთ ძმებო! — აღმოხდა შალვას ძალაუნებურად.

შალვას აღტაცებას, შალვას სიხარულს ახლა საზღვარი არა აქვს. როგორ შეიძლება მისმა გულმა ჯერ განუცდელი სიხარული და აღტაცება არ განიცადოს, როდესაც ბრძოლის ველზე, გულის გასახარებლად, გამოჩნდა ის კაცი, რომელიც ამ მთების იქით, მშობლიურ საქართველოში მრავალჯერ უნახავს, მისი დარიგება მოუსმენია.

— დიაღ, ნამდვილად ის არის!

შალვა თვალებს არ აშორებს საყვარელ ადამიანს. ახლა შალვას გონებაში თანდათან გასაოცარი მრავალფეროვნებით წამოისახა ის ადგილები, სადაც მას უნახავს და შეხვედრია იგი.

აი, ამ წუთებში, მის სახეს რომ შესცქერის, შალვას გონება ტკბილი ოცნებით დასცურავს საქართველოს ზღაპრულ ბუნებაში. ასე გგონია თვით საქართველოს ფეერიული ლაჟვარდები, ხევხუვებში და ტყვიისფერ კლდის ნაპირებში ჩაქაფებული მდინარეები, ჩაის ბუჩქებით დახუჭუჭებული გორაკები, კოლხიდის ნარინჯოვანი მიდამოები თუ შავი ზღვის ნაპირებზე მაგნოლიების თეთრ ყვავილებად გადაშლილი ბაღები, ვარდებით დაწინწკლული ველის ხავერდი, ქართლის ტრამალები თუ ახალი თბილისის ლამაზი ქუჩები, — ასე გგონია ყველაფერი ეს ახლა სულ ახლოს იყოს მასთან, ახლა ყველაფერს ხედავს გონების თვალით. ხოლო იქიდან, ამ მწვანე ბაღჩებიდან თუ ჩინარებში ჩადგმულ ოდებიდან, ციტრუსების პლანტაციებიდან თუ ორღობიდან, თითქოს კვლავ ესმოდეს საქართველოში მასზე შექმნილი სიმღერების ტკბილი ჰანგები, ჰანგები სიმღერებისა, რომელიც თვით შალვას არაეთხელ უმღერია და დამტკბარა. აი, ახლა, ასე მომეტებულად რომ ძგერს გული, სიხარულისაგან ასე ძალუშად, რომ ფეთქავს იგი, სურს კვლავ იმღეროს იმ კაცზე, რომელზედაც ასე ტკბილად მღეროდა უწინ, ვისზედაც ასე ტკბილად მღერიან საქართველოში.

— დავალება მეტად რთულია და საძნელო! სწორედ ამიტომ გავალებთ მის შესრულებას პირადად შენ და შენს ესკადრილიას. გახსოვდეს ამ მეტად დიდმნიშვნელოვან დავალების შესრულებას თვალყურს ადევნებს დიდი ბელადის მიერ კავკასიის დაცვისათვის გამოგზავნილი ხელმძღვანელი ლავრენტი პავლეს-ძე ბერია! ფრთხილად! ეს — ნურავ უკანასკნელი გაფრენაა! — ეუბნა გენერალ-მაიორმა შალვას, — ...ბამ მას ფრთები შეასხა, აღაფრთოვანა.

და აი, ახლა კი შალვა პირისპირ შეჰყურებს მას.

სასიხარულო მოულოდნელობით ტკბილ გრძნობებში ისე გაეხვია, ამ გრძნობებს, ამ სიამოვნებას, ამ გამამხნევებელ აღტაცებას მართლაც ისეთი გატაცებით გაჰყვა მისი გონება, რომ რამდენიმე წუთს გაბრუებულივით იდგა. თავისთავს ატყობდა, რომ სიხარულის გამო მართლაც იბნეოდა. ეს კი მას, როგორც მებრძოლს, არ შეშვენოდა, იცოდა ეს და სცადა ამ მდგომარეობიდან გამოსულიყო. შეიშმუშნა. გონება მოიკრიფა და როგორც სხვები, დადგა სწორედ, მტკიცედ, ამაყად.

ახლა იგი სულ სხვა გახდა. ყოველშემთხვევაში ერთი რამ ცხადი იყო,— მისმა გამოჩენამ მას გამარჯვების ფრთები შეასხა, გააკაჟა, გაალომკაცა და განა მართლ ის? ყველა, დიაღ! ყველა, ვინც კი დგას მის ირგვლივ, ან ჩასაფრებულია მთის კალთებზე, თუ მაღლობებზე.

ამ მაღლობების პირდაპირ თოვლით ჩამოგვიფული თეთრი მწვერვალებია. ლაღი მწვერვალები, რომლებსაც არ მურავს, არ ეკარება მიწის მტვერი. სუფთაა მათი შუბლი, სხივნაფენია მათი სახეები. დგანან ისინი ტყეებითა და ჯაგნარებით ტანშებურულნი მთების ამაყ აზიდულებაში. ლაჟვარდი გადაწმენდილა და კამკამა სივრცეში დგანან მწვერვალები ჯანყოთან და ბურთან შებრძოლებიდან გამარჯვებით გამოსულნი, იმედივით მაღლა აფრენილნი.

და ახლა შალვა ასე გატაცებით, რომ შესცქერის ბელადისაგან მოვლენილ ხელმძღვანელს, სიხარულით ივსება. თითქოს ცამდე აზიდულმა მწვერვალებმაც ხისლიც გადაიყარეს, სიბათლემ ჩააშუქა გულშიც, იგი გამოჩნდა, აქ, ბრძოლის ველზე, როგორც უფრო დიდი და საოცნებო იმედის მწვერვალი.

— ნურაფერზე ნუ იდარდებ!— უთხრა მან თამარს — ყველაფერი გაკეთდება იმისათვის, რომ კარგად გახდე!...

თამარმა უფრო მომეტებულად გაახილა თვალები და რამდენადაც ეს შეეძლო, მიაცქერდა მას, როგორც სიცოცხლის იმედს.

შალვა უცნაურმა სიხარულმა აიტანა.

სიხარულისა და აღტაცების მწველი განცდები ათრთოლებს მის გულს. ასე იგი არასოდეს აძგერებულა. ეს მოზღვავებული სიხარულის შეუცნობელი ღელვაა. როგორ სურს, რომ ეს წუთები დიდხანს გაგრძელდეს. მისჩერებია სიყვარულით, თითებს იმედის დაუშრეტელ წყაროს დასწაფებია.

ეს წუთები შალვას მთელს სიცოცხლეში არ დაავიწყდება. აი, ახლა აღტაცებისა და სიხარულის ტკბილ ბუნაში ისე არის გახვეული მისი გონება, რომ არც კი შეუჩნევია, თუ როგორ მოფრინდა თვითმფრინავი.

თვითმფრინავმა წრე მოხაზა და იქვე, მის ახლოს დაფრინდა. იმავე დროს თვითმფრინავისაკენ სწრაფად წაიყვანეს დაჭრილი და როდესაც იგი შიგ მოათავსეს, იმავე წუთს თვითმფრინავის კამარას გაეკრა.

— მისი განკარგულებით მიჰყავთ! მას ჩინებულად უმკურნალებენ! — უთხრა შალვას ახლო მდგომმა მეთაურმა.

* * *

უღრუბლო სივრცეში კვლავ ამაყად ამართულან თეთრად გამონაშუქი მწვერვალები. ჩანან ისინი მხრებზედ მოგდებული ლაჟვარდოვანი ცის აბრეშუმით, როგორც მარადიული მშვენიერება, ზოგჯერ ღრუბლების ნაცრისფერი ქულებით ყელშეფუთვილი, გარინდებულნი.

და ამ მწვერვალების ქვემოთ, მთის ძირებთან, თუ დავაკებულ ადგილებში თრთის და კანკალებს ბრძოლის ველი. მწვერვალების მკერდიდან აბოლებული ჯაღი დაფენია მას, როგორც მთების მრისხანება და მიწა ნაღმების ნამსხვრევებით და ცეცხლის ალით აქოჩრილა.

მორჩა, გათავდა! ფრონტი შეცვლილია! მან შესცვალა ფრონტი. მან ააშორა კავკასიის ხალხს საშინელი განსაცდელი. თქვენ გენაცვალეთ ბიჭებო! ეშმაკი, არც ისე საშიშია, როგორც მას გვიხატავენ! წინ, კავკასიის არწივებო, წინ საქართველოს ვაჟკაცებო! — აღტაცებით ძგერს შალვას გული.

ბრძოლის ველი ცხარე შეტაკების ბოლოთაა შებურვილი. მწვერვალების ცივი მრისხანება მიაქანებს ჯანღს სულ შორს, ბორაკებსა, დაკლაკნულ შარაგზებსა და მდინარეების განტოტებულ ზღუდეების იქით.

ბრძოლის ქარცეცხლში გახვეული შალვა გურგენიძე და ვანო თუხარელი შესცქერიან იმედივით მაღლა აფრენილ მწვერვალებს და სხვა მებრძოლებთან ერთად მისდევენ გაქცეულ მტერს უფრო დიდ და საოცნებო მწვერვალის ელვარებით გულგახარებულნი და შთაგონებულნი.

---

*) ნაწყვეტი მოთხრობიდან.

ШОТА ДИДИГУРИ

ქართული ენისა და ლიტერატურის გამოჩენილი მკვლევარი

(პროფ. ალ. ცაგარელის დაბადებიდან 100 წლისა და გარდაცვალე გიდან 15 წლისთავის გამო).

ალექსანდრე ცაგარელი ეკუთვნოდა მე-19 საუკუნის იმ ქართველ მეცნიერთა მცირე გუნდს, რომელნიც რუსეთის უნივერსიტეტების დამამშვენებელნი იყვნენ. გახსაკუთრებით დიდია გამოჩენილი მეცნიერის დამსახურება ქართულ ენათმეცნიერებისა და ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. აღიარებულია, რომ ქართულ ენათმეცნიერებაში ცაგარელმა მთელი ეპოქა შეჰქმნა.

ალ. ცაგარელი დაიბადა 1844 წ. 14 ნოემბერს ს. კასპში, იგი ლეჩხუმელია, ცაგერიდან, პაპამისი — მღვდელი თომა, როგორც წვერი იმერეთის, მეფის — სოლომონის ამალისა, 1810 წ. მოხვედრილა თბილისში და დასახლებულა დიღომში. ბავშვობა ალექსანდრეს დიღომში გაუტარებია. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, სადაც, სხვათა შორის, მას და მის ამხანაგს, — ვას. პეტრიაშვილს (შემდგომ ოდესის უნივერსიტეტის ცნობილ პროფესორს) დანიელ ჭოხქაე ასწავლიდა ოსურ ენას. კლასიკური გიმნაზიის დასრულების შემდეგ ალექსანდრე მიემგზავრება პეტერბურგს (1867 წ.), სადაც სწავლობს ისტორიულ-ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე, მაგრამ, რადგანაც იქაურ ბავს ვერ შეეგუა, იძულებული შეიქნა გამგზავრებულიყო მიუხნენს. ერთი წლის შემდეგ იგი გადადის ტვიბინგენში. იქ ახალგაზრდა სტუდენტი უსმენს გამოჩენილ მეცნიერებს—როთს, მერქსს. შემდეგ ალექსანდრე მიემგზავრება ფრ. მიულერთან, რომელიც პროფესორობდა ვენის უნივერსიტეტში, და რომელსაც გამოთქმული ჰქონდა შეხედულება ქართული ენის ნათესაობის შესახებ. 1871 წ. მას შეუთავაზეს ქართული ენის კათედრა პეტერბურგის უნივერსიტეტში, რომელიც ის იყო გაეთავისუფლებინა პროფ. დ. ჩუბინაშვილს სამსახურის ვადის შესრულების გამო. მცხოვანი მეცნიერი ერთბანს ახლადდაარსებულ თბილისის უნივერსიტეტშიც კითხულობდა ლექციებს ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან და საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობის ისტორიიდან. გარდაიცვალა ალ. ცაგარელი 1929 წ. 12 ნოემბერს. თანახმად მისი სურვილისა, განსვენებული დამარხულ იქნა მთაწმინდაზე ახლო მეგობრებთან და თანამედროვეებთან: დ. ყიფიანთან, ილ. ჭავჭავაძესთან, აკ. წერეთელთან და ნ. ნიკოლაძესთან.

რა დონეზე იდგა ცაგარელამდის ქართული ენისა და ლიტერატურის მეცნიერული შესწავლა?

არსებობდნენ შრომები, რომლებიც შეეხებოდნენ ქართული ენის გრამატიკას, ლექსიკას და ქართულის ნათესაობას მსოფლიოს სხვადასხვა ენებთან. გრამატიკულ ლიტერატურაში ცენტრალური ადგილი ეჭირა ანტონ I-ის გრამატიკას და მისი სკოლიდან გამოსულ ნაშრომებს. ანტონის შრომა პირველი ვრცელი გრამატიკული დალაგებაა ქართული ენისა, აგებული იმდროინდელი გრამატიკული მეთოდოლოგიის საფუძველზე. ერთგვაროდ განსხვავებული ფრანგი მეცნიერის — ბროსეს ქართული გრამატიკა, რომელიც 1834 წ. გამოქვეყნდა პარიზში ფრანგულად. ლექსიკის დარგში საბას უკვდავი ლექსიკონისა და ჩუბინაშვილის ლექსიკონების გარდა აღსანიშნავია აკად. გიულდენშტეტისა და კლაპროთის ლექსიკური ჩანაწერები, რომლებიც შეიცავენ ქართულ-მეგრულ-სვანურის მსგავს ფორმათა შეპირისპირებას. ამ ავტორების მხრით არის ცდა შედარებითი ლექსიკონის შედგენისა, მაგრამ ამ ექსპერიმენტებს ვერ მივიჩნევთ ქართველურ ენათა შედარებით ლექსიკონად, რამდენადაც გარეგნულად მსგავსი სიტყვებიც ეს დაპირისპირებანი. მოკლეპუნდა მეცნიერულ ანალიზს და შესატყვისობათა დადგენის მიღებულ წესებს... ხოლო ქართულ ენის გენეალოგიის კვლევის მიმართულებით ერთმანეთის გამომრიცხველი სხვადასხვა თეორია არსებობდა. ფილოსოფოსმა ლაბნიცმა 1629 წ. გამოაქვეყნა ლათინურ ენაზე სპეციალური შრომა ქართული ენის ნათესაობაზე, იგი აყენებს თეორიას ქართულის ევროპულ ენებთან მონათესაობისას. ეს აზრი მე-19 საუკ. პირველ ნახევარში გიაზიარეს და განავრცეს ფრ. ბოპმა და მ. ბროსემ. მეორე თეორია წამოაყენა მაქს მიულერმა, რომელმაც ჩვენი ენა თურანული მოდგმის ენად დასახა. ევროპის მეცნიერთა ერთი რიგი კი ქართულ ენას განმარტოებულ შტოდ მიიჩნევდა (კლაპროთი, ბოტი, ლეფსიუსი, ფრ. მილერი, ბენფეი, მპიგელი). ქართული ლიტერატურის ისტორიული კვლევა-ძიებაც თავის შემამზადებელ საფეხურზე იდგა. იცემოდა ლიტერატურული ძეგლები, მაგრამ მეტწილად პრიმიტიული ხერხებით და მკაცრი ფილოლოგიური კპარატურის გარეშე. ამ მხრივ გამოირჩეოდა აკად. ბროსე, რომელმაც ფასდაუდებელი ამაგი დასდო ქართული მწერლობის დოკუმენტების აკადემიური პუბლიკაციის საქმეს.

მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი გამოჩენილი ევროპელი მეცნიერი დაინტერესდა ჩვენი ენის ლინგვისტური ბუნებით, მაინც ქართული ენის დარგში ცაგარლამდის პოზიტიური თითქმის არაფერი გაკეთებულა. ეს იყო თეორიები, რომელთაც მტკიცე საფუძველი არა ჰქონდათ, და ამ თეორიათა და ჰიპოთეზთა სხვადასხვაობაც თავისთავად იმაზე მიუთითებს, რომ შესასწავლი ობიექტი რიგიანად არ ჰქონდათ დაუფლებული, — ნათესაობის პრობლემით იწყებდნენ მაშინ, როდესაც სუფთა წარმოდგენა ჰქონდათ საანალოზო ენის გრამატიკულ აგებულებაზე. ეს ამას ნიშნავს, რომ შენობის აგება სახურავიდან დაიწყოთ.

ალ. ცაგარელმა, როგორც ზევით ვთქვით, 1871 წ. ჩაიბარა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრა, რომელიც დაარსა აკად. ბროსემ გასული საუკუნის 40-იან წლებში და შემდეგ მას განაგებდა ცნობილი ლექსიკოგრაფი პროფ. ჩუბინაშვილი. ცაგარელმა „ქართული ენის კვლევა-ძიების საქმე ერთბაშად სათანადო სამეცნიერო დონეზე დაიყენა პირველსავე შრომაში“ (აკად. ა. შანიძე). მან პირველმა გადმოიტანა ჩვენი ენების შესწავლის დარგში ენათმეცნიერების შედარებითი მეთოდი და ამდენად ცაგარელი ითვლება ქართველური ენათმეცნიერების ფუძემდებლად.

„შედარებით-ისტორიული მეთოდის პომარჯვება გულისხმობდა ქართულის შეპირისპირებას მეგრულ-ჭანურ-სვანურთან. ქართული ენის სტრუქტურისა და მისი ისტორიის გარკვევა შეუძლებელია მოძმე ენებთან შედარებითი ანალიზის გარეშე. ამ გზით შეიძლება აღვადგინოთ უძველესი ტიპოლოგია ჩვენი ენისა და ამრიგად მტკიცე საყრდენი იქნეს მოპოვებული ქართული ეთნიკური ერთიერთის ისტორიული ფესვების გასაგებად, ქართველი ხალხის უძველესი პერიოდების შესასწავლად. მეგრულ-ჭანურ-სვანურის ბუნების ანალიზი გასაღება საკუთრივ ქართულის ენის მდიდარი შედგენილობის გამოსავლენად და ეს შედარებით ისტორიული შესწავლა საშუალებას გვაძლევს წარმოდგენა ვიქონიოთ იმ ფუძეენის შესახებ, რომლის დიფერენციაციის შედეგია ეს მოძმე ენები. ცაგარელმა იმთავითვე ასეთი გეზი აიღო. ის ამბობს, რომ საჭიროა მთელი სიღრმით იქნეს გამოკვლეული ჩვენი ენები და დიალექტები, რათა აღვადგინოთ ის „იბერიული ტიპის ენა“, რომელიც საფუძვლად დასდებია თანამედროვე ქართულ-მეგრულ-ჭანურ-სვანურს. ქართული არაა მამა ამ ენათა, არამედ ძმა (უფროსი), და ყველა ესენი ერთი ყალიბისა ჩანან, როგორც წინარე იბერიული ენის, ფუძე-ქართულის ჩამომავალნი. «Сравнительный обзор морфологии Иберийской группы Кавказских языков» პირველი შედარებითი მიმოხილვაიბერიულ ენათა.

შრომაში Мингрельские этюды ცაგარელი ადგენს ქართულ-მეგრულის ფონეტიკურ შეესატყვისობებს. ეს ძიებები საფუძვლად დაედო ქართველურ ენათა შედარებით-ისტორიულ შესწავლას. ქართული ენის ნათესაობის კვლევის დარგში ცაგარელი იმთავითვე დაადგა სწორ გზას. ჯერ საჭიროა, ამბობს ის, ჩვენი ენის, საფუძვლიანი შესწავლა და მხოლოდ შემდეგ შეიძლება დაისვას გენეალოგიური საკითხები. ქართული ენა, ისევე, როგორც ბასკური დასავლეთში, გადმონაშთია უძველესი ენოვრივი ჯგუფებისა. რომლებიც არსებობდნენ მცირე აზიაში. ასეთია ცაგარლის დასკვნები. გამოჩენილი მკვლევარი მონაწილეობას ღებულობდა ორიენტალისტთა საერთაშორისო კონგრესებზე საზღვარგარეთ და იცავდა საკ შეხედულებებს ქართული ენის რაობისა და გენეალოგიის საკითხის გარშემო.

80-იან წლებიდან ცაგარლის ყურადღებას ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია იპყრობს.

პროფ. ცაგარელმა ბროსეს შემდეგ საგრძნობლად წინ წასწია ძველი ქართული მწერლობის დამუშავება. 1883 წ. მან იმოგზაურა ქართული კულტურის საზღვარგარეთულ ცენტრებში—სინას მთაზე, პალესტინასა და ათონში. ამ მოგზაურობის მნიშვნელობა დიდია ქართული კულტურის ისტორიის შესწავლის საქმეში. მკვლევარმა აღწერა მთელი რიგი ეცნობი ლიტერატურული ძეგლები დ გამოსცა სამ ტომად.*) ძან გაარკვია საქართველოს კულტურული ურთიერთობა სინას მთასა და პალესტინასთან. ფარდა ახადა ძველი ქართული შემოქმედებითი ძალების იმ ნაყოფიერ საქმიანობას, რომლის დოკუმენტაცია გადარჩენოდა ეამთა სიავეს და ელოდა დღის სინათლეზე გამომშეფერებას და სამეცნიერო განსჯის საგნად გახდომას. აკად. კ. კეკელიძის სიტყვით „ცაგარლის შრომამ ნათელი მოჰფინა ჩვენი მწერლობის უძველეს ხანას, მან გამოამჟღავნა ქართველთა ინტენსიური ლიტერატურული შემოქმედება მახლობელი აღმოსავლეთის სხვადასხვა პუნქტებსა და ცენტრებში და დაამყარა ცნობები, რომლებიც საფუძვლად დაედო შემდეგდროინდელ მუშაკთა გამოკვლევებს, მოკლე შენიშვნებსა და მონოგრაფიებს“ (ქართ. ლიტ. ისტ. I, გვ. 19).

Сведения-ს I ტომი ილია ჭავჭავაძის „ივერია“-მ ასე შეაფასა: „ქართული ძეგნობრობის და სიტყვიერების მოყვარეთ ვასარებთ ერთ ფრიად შესანიშნავს მოვლენას ჩვენს ახლა ღარიბს, მაგრამ უწინ დიაღ მდიდარ ლიტერატურისას. წარსულ წლის დამლევს ჩვენმა თანამემამულემ, პეტერბ. უნივერსიტეტის პროფესორმა ბ-მა ცაგარელმა, ცალკე წიგნად დაბეჭდა ყოვლის მხრით შეაანიშნავი ცნობანი ჩვენს მწერლობაზედ საზოგადოდ და სასულიერიოზედ განსაკუთრებით“ („ივერია“, 1887, 8 აპრილი).

მნიშვნელოვანია ცაგარლის ღვაწლი აღორძინების ხანის მწერლობის შესწავლაშიც. მას ეკუთვნის საბა ორბელიანის „სიბრძნე კეცრუის“ რუსული თარგმანი. ცაგარელი ითვლება ამ თხზულების პირველ სერიოზულ მკვლევარად. მან იმთავითვე დაამყარა საღი თვალსაზრისი ნაწარმოების ორიგინალობის შესახებ:

Кн. мудрости и лжи не представляет ни перевода, ни подражания, ни даже крупного и сплошного заимствования... в целом она является произведением оргинальным, туземного, грузинского происхождения.

ამ შესანიშნავი თხზულების წყაროდ ცაგარელმა ქართული ხალხური სიტყვიერება დასახა, თუმცა ავტორს შესაძლებლად მიაჩნია ლიტერატურული პროტოტიპის ძიებაც. ცაგარლის კონცეფცია გაზიარებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში. გარდა ამისა, ცაგარელმა გამოაქვეყნა მეტად საყურადღებო აბეთი ბესიკის ცხოვრებიდან. ესაა ბესიკის ერთი ბოსლენება 1791 წლ. 3 დეკემბრის თარიღით, რომელსაც, სხვათა შორის, მნიშვნელობა აქვს პოეტის გარდაცვალების საცილობელი თარიღის დასადგენად (პროფ. ალ. ბარამიძე,— „ნარკვ. ქართ. ლიტ. ისტ.“ II, გვ. 424-430).

ალ. ცაგარელის ყურადღების გარეშე არ რჩება ახალი ქართული ლიტერატურაც. 1870 წლ. „დროება“-ში (№№ 2, 3, 4, 6, 7) გამოქვეყნდა სერია წერილებისა სათაურით: „ჩვენი უბედური მწიგნობრობა ამ საუკუნეში“. ამ საყურადღებო მიმოხილვის ფურცლებზე, სამწუხაროდ, არ არის დაფასებული ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში. მისი მნიშვნელობა შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ შემდეგს პუნქტებში: 1. მოცემულია პერიოდიზაცია ახალი ქართული ლიტერატურისა. პირველ პერიოდს განეკუთვნებიან ალ. ჭავჭავაძის თემატიკანი და კილოს მწერლები. მათი ნიშანდობლივი თვისებაა „ჰეროროტიკული კილო“: „...ამ ლექსთწყობასა ნაციონალური კილო არა აქვს, ქართული სული არ უდგას“, სპარსული მწერლობის დიდი გავლენა ამჩნევია (გარჩეულია „შაირანა და იამბიკოს წყობა, ჰაითი, მუხამბაზი, მუსთაზადი, გაფი...“). ავტორი დასაკვნის: „ფერხულისა და სამაიას დრო გავიდა, არალალის ძახილი მოძველდა, დრო გამოიცვალა“... მეორე პერიოდი გ. ერისთავი-დაბოლოებულია. „ისისგან იწყებს ჩვენი ნ:ციონალური ლიტერატურა დასაბამსა“... მესამე პერიოდს განეკუთვნება ილიასა და აკაკის გამოსვლა სამწერლო ასპარეზზე. ხაზი აქვს გასმული მათი პოეზიის „საზოგადოებრივ, კილოსა“ და პატრიოტიზმს. 2. პირველად ქართულ კრიტიკაში დაფასებულია ნ. ბარათაშვილის გენიალური შემოქმედება. ბარათაშვილი, ავტორის სიტყვით, „საკვირველი კაცია, გლოვის ნისლით გარემოცული ადამიანი... თითონ ეამმა შობა ეს გულხათუქული მწერალი“. ცაგარელი ხაზს უსვამს ბარათაშვილის განსაკუთრებულ თავისებურ პოეტურ ხმას, მიუთითებს დიდი ლირიკოსის არსებით მხარეებზე: მსოფლიო სევდაზე, საკაცობრიო ოპტიმიზმზე. გავლებულია პარალელები ბაირონთან და ლერმონტოვთან, ზოგიერთი ხაზებში გოეთესთანაც. ფრიად საყურადღებოა შემდეგი შტრიხი: ავტორი აღნიშნავს, რომ საჭიროა, ვიდრე გვიან არ არის, დაიწეროს ჩარათაშვილის დეტალური ბიოგრაფია, რომელსაც შეუძლია გახსნას მისი შემოქმედების შინაგანი საიდუმლოება, ე. ი. ცაგარელი გრძნობს, რომ ბარათაშვილის შემოქმედების არსში ჩაწვდომა, თანამედროვე მეცნიერების ენით რომ ვთქვათ, შეუძლებელია პოეტის პიროვნების ქარაქტეროლოგიური ანალიზის გარეშე. ბარათაშვილის პიროვნებისა და პოეზიის ფსიქოლოგიურ ასპექტში განხილვა განსაკუთრებულად საინტერესო ძიებად ეჩვენება ცაგარელს, და ამ მიმართულებით ძიებებს, უეჭველია, ვერ აუვლის გვერდს ქართული ლიტერატურის მეცნიერული კრიტიკა. გაბატონებულია აზრი, თითქოს ბარათაშვილის პოეზიის მაღალი და არსებითი შეფასება პირველად ილ. ჭავჭავაძეს მოეცეს. ნამდვილად კი, ოცდაოდ წლით ილიაზე ადრე ცაგარელმა მოგვცა ჩვენი დიდი პოეტის შემოქმედების ნიშანდობლივი თვისებების ანალიზი. 3. ამავე წერილებში პირველად მოცემულია ილ. ჭავჭავაძის შემოქმედების დახასიათება. 4. ცაგარელი ქართული სალიტერატურო ენის გარდატეხისა და განახლების საწყისად სთვლის გ. ერისთავის გამოსვლას სამწერლო ასპარეზზე.

ამ განახლებას ავტორი ენის დემოკრატიზაციაში ხედავს. ამავე დროს იგი ულმობელად აკრიტიკებს თანამედროვე მწერლებს, რომლებიც ბღალავენ ქართული ენის სინტაქსსა და ლექსიკას რუსიციზმებით. ამ თვალსაზრისით გარჩეულია იმავე გ. ერისთავის ლექსები, ილ. ჭავჭავაძის ლექსები და „კაკია-ადამიანი“. ცაგარელი ილიას უწუნებს მთელ რიგ ადგილებს ენობრივი თვალსაზრისით და რუსიციზმების კვალს აჩენს წინადადების კონსტრუქციებში. „ზოგი ადგილი რუსულიდან გადმოთარგმნილსა ჰგავსო“. მოჰყავს ილიადან ადგილი: „მოაჯრეს ეკრა ზედ მერცხლის ბუდესავით ერთი მცირედი ფიცრული, რომელიც საქვეშაოსა თავშიშობდა“. ავტორი არ იწონებს ამ ფრაზას, ლექსიკურად და სტილისტურად. ეს იგივე არისა, რაც რუსული играл роль шкафа უნდა იყოსო: „სალოგინეს (ანუ: წალოს) ალაგი ეჭირა,—ანდა: წალოდ იყო“. 5. ავტორი გამოსთქვამს საგულისხმო შეხედულებებს ქართული თეატრისა და ნაციონალური დრამატურგიის შესახებ. ცაგარელისათვის ამოსავალია დებულება: „...რომელსამე თხზულებას მაშინ ექნება კოსმოპოლიტიკური, საზოგადო მსოფლიო კაცობრიული ინტერესი, როდესაც ნამდვილი ნაციონალური იქნება“.

ალ. ცაგარელის ზემომოყვანილი სალიტერატურო შენიშვნები დღეს ჩვეულებრივ მოსაზრებად გვეჩვენება, მაგრამ არ უნდა დაგვიწყდეს, რომ ეს შეხედულებები გამოიკვეთა გასული საუკუნის 70-იან წლებში და ამდენად ქართული სალიტერატურო კრიტიკის განვითარებაში მათ ისტორიული მნიშვნელობა აქვთ.

ასეთია ზოგადად ალ. ცაგარელის დამსახურება ქართული ენისა და ლიტერატურის მეცნიერული შესწავლის ისტორიაში. ცაგარელი ეკუთვნოდა იმ ბევრ მეცნიერთა რიგს, რომელთათვის მეცნიერება არის პროცესი, ასეთი მკვლევარები არა მხოლოდ პასუხობენ მათი თანამედროვე მეცნიერების მიერ წამოჭრილ კითხვებს, არამედ სახავენ ახალ პერსპექტივებს მის განვითარებაში და მთელი ათეული სკოლებისა და მიმართულებების საწინდარი წარმოადგენენ. თბილისის საეთნოლოგიო სკოლა, როგორც მოწინავე სამეცნიერო სკოლათაგანი, დიდად არის დავალებული თავისი სახელოვანი წინაპრისაგან—ალ. ცაგარლისაგან, რომელმაც სათავე დაუდო ქართველური ენების მეცნიერულ შესწავლაა და რომლის ნაშრომები მუდამ შეინარჩუნებენ ცხოველმყოფელობას.

ШИКО ПАШАЛИШВИЛИ

აღექსანდრე გრიბოედოვს

უკვდავ სიტყვაში ჩაუქრობელ ცეცხლის ალმოდებულ ძოხვედი ჩვენთან, ჩრდილოეთის გზებით ნარე
და საქართველოს ვარსკვლავიან ცისქვეშ
ჩემი ქვეყნის სულს და მის სვებედს დაეზარე!

თითქოს ხელახლად დაიბადე ქართლის წიაღში,
გული აგინთო ახალ ცეცხლით მზის ნაპერწკალმა,
როს უწმინდესი სიყვარული ქახეთის ბაღში
შემოგაგება უტურფესმა ქართველმა ქალმა!

ფიქრი მოგტაცა არამარტო შვენებამ მისმა,
შენ შთაგაგონა მის სამშობლოს დიდმა მერმისმა:

შენ გწამდა ქართლის დაბინდულ ცის გამოდარება,
გესმოდა რომ მას ვაჟკაცური სწრაფვა ანთებდა,
რომ შოთას ჩანგი და ეროკლეს ხმლის ელვარება
დიდი წარსულით — დიდ მომავლის გზას უნათებდა!

და როცა შენი სიტყვის ალი რუსეთს სწვდებოდა,
შიგ საქართველოს სიმღერებიც ისახებოდა!

მაგრამ მებრძოლმა მოქალაქემ, გმირმა მგოსანმა
შესწყევლიტე ჰანგი, მუხთალ ბედთან წააგე ბრძოლა:
იმ შენი დროის ბოროტებამ — გვირგვინოსანმა
უვიც ბრბოს მიგცა, უგუნურ ბრბოს ხელით ჩაგქოლა!

და როს უდაბურ, უცხო ცისქვეშ შუქი ჩაგიქრა,
შენთვის ჩვენს ბაღში შეჰკრეს დაფნა უჭკნობ თაველად,
შენ ჩვენმა მიწამ დედასავით გულში ჩაგიკრა,
როგორც ილია, აკაკი და ვაჟა-ფშაველა!

გული მგზნებარე სიმღერებით აქ დაგრჩენია,
ის ვერ მოუკლავთ ბარბაროსებს, აზრის ჯალათებს, —
ისევ ჩვენთან ხარ, ჩვენში სცოცხლობ, შენი გენია
დედა თბილისის წმინდა მთიდან სხივით ანათებს!

ВАЛТА ЛОРТКИПАНИДЗЕ

გმირის ანდერძი

მეგობრებო! მე ზაფხულის ყვავილი ვარ,
დღეს ვცოცხლობ და ხვალ იქნება ვეღარ მნახოთ,
და თუ მოვკვდე
ამასა გთხოვთ მორიდებით
მხოლოდ გულში — სამარეში არ დამმარხოთ.

დრო წავა და ყვავილების ეს მორევი
ახალს შობს და ჩემს საფლავზე გარინდდება,
მოსაგონრად
თავს დახრიან ცრემლმორევით,
და მათ შორის მხოლოდ ერთი ატირდება.

მე საფლავში ვიწოლები და მფარველად
მშობლიურად გადმოშლიან ხენი რტოებს,
მეხსომება
მე ვიბრძოდი ხალხისათვის
და სიკვდილით თუ სიცოცხლე მოვიპოვე,

არ მიგლოვოთ, დაკარგულად არ ჩამთვალოთ,
და სად ძმებო იდგომებით მტერთა რისხვად,
ყოველ ღამე,
მოვალ, თქვენთან დავესწრები,
სიებიდან ჩემი გვარის ამოკითხვას.

ლენინის გარდაცვალებიდან ოცდაერთი წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო-სამგლოვიარო საღამო

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის კლუბში შესდგა საზეიმო-სამგლოვიარო სხდომა, მიძღვნილი დიდი ლენინის გარდაცვალებიდან ოცდა ერთი წლისთავისადმი. სხდომას დაესწრნენ მწერლები და მწერალთა კავშირის მუშამოსამსახურენი.

სხდომა გახსნა მწერალმა იაკინთე ლისაშვილმა.

ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების 21 წლისთავისადმი მიძღვნილი მოხსენებით გამოვიდა მწერალი დიმიტრი ბენაშვილი. მოხსენების შემდეგ სიტყვები წარმოთქვეს და ლენინისადმი მიძღვნილი ლექსები წაიკითხეს მწერლებმა: ერ. ასტვაცატუროვმა, ალექსანდრე აბაშელმა, გეორგი ქიქოძემ, ოსიფ გრიშაშვილმა, ვიორგი ქუჩიშვილმა, მაყვალა მრევლიშვილმა, გასო ვორგაძემ და ანდრო თევზაძემ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ГИОРГИ ДЖИБЛАДЗЕ

გერცენის მხატვრული პროზა

(ა. ი. გერცენის გარდაცვალების 75 წლისთავის გამო)

ეროობიოვის მთებზე ჭაუკმა გერცენმა ოგარიოვთან ერთად საღმრთო ფიცი დასდო, რომ მთელ თავის ცხოვრებას ხალხის სამსახურს მოახმარდა. ეს ფიცი მან მრავალ ქალიშხალში გამოატარა და მამინაც ერთგული დარჩა თავისი აღთქმისადმი, როცა „მოხეცებული და გულდაკოდილი“ იყო.

ალექსანდრე გერცენი იყო „გასული საუკუნის პირველი ნახევრის თავადაზნაურ, მემამულე რევოლუციონერთა თაობის“ წარმომადგენელი, რომელიც გამოაღვიძა და „გაწმინდა“ დეკაბრისტების აჯანყებამ. გერცენმა უდიდესი ნაბიჯი გადადგა წინ და „მე-19 საუკუნის 40-იანი წლების ბატონყმურ რუსეთში მან შესძლო ასვლა ისეთ სიმაღლეზე, რომ გუთანასწორდა თავისი დროის უდიდეს მოაზროვნეებს. მან შეითვისა ჰეგელის დიალექტიკა, მან შეიგნო რომ ეს დიალექტიკი წარმოადგენს „რევოლუციის ალგებრას“. ის გაშორდა ჰეგელს, მიაშურა მატერიალიზმს, ფეიერბახთან ერთად“.[1])

მაგრამ გერცენის, როგორც მოაზროვნის, ტრაგედია ის იყო, რომ ვერ შესძლო ამაღლება მარქსის დიალექტიკამდე. ლენინმა ბრწყინვალედ ახსნა ეს ტრაგედია. ლენინმა განმარტა, თუ რატომ დაიბნა გერცენი საფრანგეთის 1848 წლის თებერვლის რევოლუციის დროს, რატომ მიაშურა მან თეშერ წყობილებას, რატომ ვერ დაინახა პროლეტარიატში სოციალიზმის განმახორციელებელი ძალა, რატომ მოუწოდებდა ის ინგლისში არსებული თავისი სახელგანთქმული „კოლოკოლიდან“ ალექსანდრე მეორეს, რატომ უმღერიდა გლეხთა განთავისუფლებას ზევიდან, ამ დროს, როცა რევოლუციონერი, რაზნოჩინელები, განსაკუთრებით ჩერნიშევსკი, „ნაჯახისაკენ მოუწოდებდა რუსეთს“. რა იყო ამის მიზეზი? გერცენი „პირდაპირ მიადგა დიალექტიკურ მატერიალიზმს და შეჩერდა — ისტორიული მატერიალიზმის წინაშე“.[2]) ეს „შეჩერება“ გერცენისათვის გადაიქცა მთელ ტრაგედიად. ამ „შეჩერებამ“ გამოიწვია გერცენის „სულიერი კრახი 1848 წლის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ“.

თვითმპყრობელობის მხრივ განუწყვეტელი დევნისა და შევიწროების გამო გერცენი იძულებული გახდა სამშობლოს მოშორებოდა. ეს მწვავე და მტანჯველი იყო დიდი მოაზროვნისა და მგზნებარე პატრიოტისათვის. სახლოვარგრეთ ის დაუახლოვდა იმდროინდელ გამოჩენილ მოღვაწეებს. მამინდელი ევროპის ხელისუფალთა მხრივ დევნამაც შეავიწროვა გერცენი და ის იძულებული გახდა ლონდონისათვის მიემართა, სადაც თავის მეგობარ ოგარიოვთან ერთად დაარსა გაზეთი „კოლოკოლი“. „გერცენმა შეჰქმნა თავისუფალი რუსული პრესა საზღვარგარეთ. ესაა მისი დიდი ღვაწლი... „კოლოკოლი“ (1857-1867) შეუდგა გლეხთა განთავისუფლების საქმის დაცვას. მონური დუმილი დაირღვა“.[3])

„კოლოკოლთან“ ერთად გერცენმა მთელი თავისი ცხოვრება გულწრფელად შესწირა „ეროსთა განთავისუფლების საქმის დაცვას“. ეს იდეა ამოძრავებდა მას არა მარტო თავის პუბლიცისტურ წერილებში, არაპულ მხატვრულ შემოქმედებაშიც. ამ შემოქმედებაში მკაფიოდ გამოვლინდა გერცენის მხატვრული ნიჭი. მეცხრამეტე საუკუნის რუსული კლასიკური მატერიალიზმის ერთერთი ბრწყინვალე წარმომადგენელი, მგზნებარე პუბლიცისტი და რევოლუციონერი დემოკრატი გერცენი მხატვრულ პროზაშიც ერთგული დარჩა თავისი სოციალურ-პოლიტიკური იდეებისა. მის მხატვრულ ნაჭს აფასებდნენ და ჰიბეს სცემდენ იმდროინდელი რუსეთის საზოგადოების პროგრესიული მოღვაწეები. როგორია ან რას წარმოადგენს გერცენის მხატვრული პროზა?

ბელინსკიმ როცა წაიკითხა „ვინ არის დამნაშავე?“, თავის წერილში — „რუსული ლიტერატურა 1845 წელს“ გერცენის ამ რომანს ასეთი შეფასება მისცა: „როგორი ყოველმხრივი, განმაცვიფრებელი სისწორივა სინამდვილისა, როგორი ღრმა აზრია, როგორი ერთიანობა მოქმედებისა, ყველაფერი რა თანაზომიერია: სიტყვის რა ორგანულობაა, რამდენი გონება, იუმორი, გონებამახვილობა, სული, გრძნობა“. ამ რომანში გერცენი მართლაც წარმოგვიდგება არა მარტო დიდ მოაზროვნედ, არამედ მძაფრ მხატვრად და მამხილებელ ლობის დამუშავება. 1883 წ. მან იმოგზაურა ქართული კულტურის საზღვარგარეთულ ცენტრებში—სინას მთაზე, პალესტინასა და ათონში. ამ მოგზაურობის მნიშვნელობა დიდია ქართული კულტურის ისტორიის შესწავლის საქმეში. მკვლევარმა აღწერა მთელი რიგი ეცნობი ლიტერატურული ძეგლები დ გამოსცა სამ ტომად.*) ძან გაარკვია საქართველოს კულტურული ურთიერთობა სინას მთასა და პალესტინასთან. ფარდა ახადა ძველი ქართული შემოქმედებითი ძალების იმ ნაყოფიერ საქმიანობას, რომლის დოკუმენტაცია გადარჩენოდა ეამთა სიავეს და ელოდა დღის სინათლეზე გამომშეფერებას და სამეცნიერო განსჯის საგნად გახდომას. აკად. კ. კეკელიძის სიტყვით „ცაგარლის შრომამ ნათელი მოჰფინა ჩვენი მწერლობის უძველეს ხანას, მან გამოამჟღავნა ქართველთა ინტენსიური ლიტერატურული შემოქმედება მახლობელი აღმოსავლეთის სხვადასხვა პუნქტებსა და ცენტრებში და დაამყარა ცნობები, რომლებიც საფუძვლად დაედო შემდეგდროინდელ მუშაკთა გამოკვლევებს, მოკლე შენიშვნებსა და მონოგრაფიებს“ (ქართ. ლიტ. ისტ. I, გვ. 19).

Сведения-ს I ტომი ილია ჭავჭავაძის „ივერია“-მ ასე შეაფასა: „ქართული ძეგნობრობის და სიტყვიერების მოყვარეთ ვასარებთ ერთ ფრიად შესანიშნავს მოვლენას ჩვენს ახლა ღარიბს, მაგრამ უწინ დიაღ მდიდარ ლიტერატურისას. წარსულ წლის დამლევს ჩვენმა თანამემამულემ, პეტერბ. უნივერსიტეტის პროფესორმა ბ-მა ცაგარელმა, ცალკე წიგნად დაბეჭდა ყოვლის მხრით შეაანიშნავი ცნობანი ჩვენს მწერლობაზედ საზოგადოდ და სასულიერიოზედ განსაკუთრებით“ („ივერია“, 1887, 8 აპრილი).

მნიშვნელოვანია ცაგარლის ღვაწლი აღორძინების ხანის მწერლობის შესწავლაშიც. მას ეკუთვნის საბა ორბელიანის „სიბრძნე კეცრუის“ რუსული თარგმანი. ცაგარელი ითვლება ამ თხზულების პირველ სერიოზულ მკვლევარად. მან იმთავითვე დაამყარა საღი თვალსაზრისი ნაწარმოების ორიგინალობის შესახებ:

Кн. мудрости и лжи не представляет ни перевода, ни подражания, ни даже крупного и сплошного заимствования... в целом она является произведением оргинальным, туземного, грузинского происхождения.

ამ შესანიშნავი თხზულების წყაროდ ცაგარელმა ქართული ხალხური სიტყვიერება დასახა, თუმცა ავტორს შესაძლებლად მიაჩნია ლიტერატურული პროტოტიპის ძიებაც. ცაგარლის კონცეფცია გაზიარებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში. გარდა ამისა, ცაგარელმა გამოაქვეყნა მეტად საყურადღებო აბეთი ბესიკის ცხოვრებიდან. ესაა ბესიკის ერთი ბოსლენება 1791 წლ. 3 დეკემბრის თარიღით, რომელსაც, სხვათა შორის, მნიშვნელობა აქვს პოეტის გარდაცვალების საცილობელი თარიღის დასადგენად (პროფ. ალ. ბარამიძე,— „ნარკვ. ქართ. ლიტ. ისტ.“ II, გვ. 424-430).

ალ. ცაგარელის ყურადღების გარეშე არ რჩება ახალი ქართული ლიტერატურაც. 1870 წლ. „დროება“-ში (№№ 2, 3, 4, 6, 7) გამოქვეყნდა სერია წერილებისა სათაურით: „ჩვენი უბედური მწიგნობრობა ამ საუკუნეში“. ამ საყურადღებო მიმოხილვის ფურცლებზე, სამწუხაროდ, არ არის დაფასებული ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში. მისი მნიშვნელობა შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ შემდეგს პუნქტებში: 1. მოცემულია პერიოდიზაცია ახალი ქართული ლიტერატურისა. პირველ პერიოდს განეკუთვნებიან ალ. ჭავჭავაძის თემატიკანი და კილოს მწერლები. მათი ნიშანდობლივი თვისებაა „ჰეროროტიკული კილო“: „...ამ ლექსთწყობასა ნაციონალური კილო არა აქვს, ქართული სული არ უდგას“, სპარსული მწერლობის დიდი გავლენა ამჩნევია (გარჩეულია „შაირანა და იამბიკოს წყობა, ჰაითი, მუხამბაზი, მუსთაზადი, გაფი...“). ავტორი დასაკვნის: „ფერხულისა და სამაიას დრო გავიდა, არალალის ძახილი მოძველდა, დრო გამოიცვალა“... მეორე პერიოდი

მუსიკალური კომედიის ქართული თეატრი

მუსიკალური კომედიის ქართულმა თეატრმა რთული შემოქმედებითი ძიების გზა გაიარა. იგი წარმოიშვა, როგორც კომედიის თეატრი. პირველად მან მუშაობა დაიწყო მცირე ფორმის რეპერტუარით, შემდეგ პერიოდში თანდათან გაიზარდა და გადაეცა დიდი ფორმის პიესებზე, რითაც მალე მიიქცია მაყურებლის ყურადღება. ამ პერიოდს ეკუთვნის კლასიკური კომედიები: „სკამპინის ოინები“, „თივა და ავი ძაღლის“, „ესპანელი მღვდლის“ და სხვ. დადგმა.

ამ დადგმებით თეატრის კოლექტივმა შემოქმედებით შესაძლებლობასთან ერთად გამოამჟღავნა ერთგვარი შინაგანი მიდრეკილება მუსიკისაკენ, უფრო სწორედ, სპექტაკლების მეტი გამუსიკალებისაკენ. თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელობა ცდილობდა სპექტაკლებში მუსიკისათვის მეტი ადგილი დაეთმო, შეეტანა შიგ სასიმღერო და საცეკვაო ნომრები, რასაც თავისთავად თეატრი ახალ შემოქმედებითს პრინციპებზე გადაჰყავდა.

გამუსიკალებულ კომედიებსა და ვოდევილებზე თეატრმა შეამოწმა თავისი ძალები და მომამზადა წინაპირობანი შემდგომი გაბედული ნაბიჯის გადასაადგილად, — ოპერეტის ასათვისებლად. სამხატვრო ხელმძღვანელობა სწორად მოიქცა, როცა თავისი პირველი არჩევანი ოდრანის „ნატვრის თვალზე“ შეაჩერა. მაშინ, როცა არ მოგვებოდოდა საკუთარი, ორიგინალური ოპერეტები, თეატრს ევროპული კლასიკური ნიმუშებიდან უნდა დაეწყო მუსიკალური კომედიის სახის ძიება.

მაგრამ ახალგაზრდა თეატრალურ კოლექტივს „ნატვრის თვალის“ განხორციელება დიდი შემოქმედებითი გამოცდის წინაშე აყენებდა. ამ შემოხვევაში საკითხი ეხებოდა არა მხოლოდ ოდრანის ნაწარმოების ძნატვრულ სირთულეს, არამედ იმასაც, რომ კიდევ ცოცხალი იყო ჩვენი მაყურებლის ხსოვნაში კოტე მარჯანიშვილის მიერ ქართული დრამის თეატრში ამ ოპერეტის ბრწყინვალე დადგმით მიღებული შთაბეჭდილებანი.

ჩვენ ვერ ვიტყვით, რომ თეატრმა მხატვრულად უფრო მთლიანი და უკეთესი სპექტაკლი შეჰქმნა, ვიდრე დიდმა რეჟისორმა, მაგრამ მან ორიგინალური გზა აირჩია, მოხერხებულად აიცილინა თავიდან გავლენა, არ გაჰყვა დიდი ოსტატის ტრადიციას, რადგან მარჯანიშვილის მიერ განხორციელებული სპექტაკლი არ ემყარებოდა ოპერეტის სრულყოფილ ფორმას. ახალგაზრდა თეატრმა თავისი პირველი ცდით გარკვეულ წარმატებას მიაღწია. პირველმა წარმატებებმა, თეატრის კოლექტივს განუმტკიცა რწმენა თავისი ძალებისადმი და იგი გაბედულად შეუდგა ახალი სტილის ათვისებას.

რა გზით შეეძლო თეატრს საკუთარი სახის შექმნა? უპირველესად მას თავისი ნაციონალური ფორმის შექმნაზე უნდა ეზრუნა. შეუძლებელია ქართული მუსიკალური კომედიის თეატრის წარმოდგენა ქართული რეპერტუარის გარეშე. ევროპული კლასიკური ოპერეტების თარგმნისა და განხორციელების პარალელურად მას უნდა ეძია ორიგინალური ოპერეტის შექმნის გზები. მშობლიური დრამატურგია, თავისი ტიპიური ხასიათებით, არეს ის ცხოველყოფელი წყარო, რომლითაც უნდა ისაზრდოვოს თეატრმა.

თეატრს აქვს რამდენიმე ცდა ნაციონალური სპექტაკლის შექმნისა. პირველ ასეთ ცდას წარმოადგენს „ხაჯარათი“. „ხაჯარათს“, როგორც პირველ ნამბიჯს, თან დაჰყვა მნიშვნელოვანი ნაკლი. ოპერეტაში უპირატესი როლი მუსიკას უნდა ეკუთვნოდეს, მაგრამ ის (მუსიკა) ორგანულად უნდა იყოს შერწყმული დრამატული ნაწარმოების შინაარსთან, სცენაზე შემდინარე მოქმედებასთან, სიტყვასთან. მუსიკა არ უნდა იყოს ტექსტისაგან დამოუკიდებელი. „ხაჯარათში“ კი მუსიკა წარმოადგენდა მოქმედების ილუსტრაციას.

ამ ნაკლის მიუხედავად „ხაჯარათს“ მაინც ჰქონდა ერთგვარი მნიშვნელობა ორიგინალური ხაზის დამკვიდრებისათვის თეატრის რეპერტუარში, მაგრამ ამ პირველ ცდას არ მოჰყოლია საჭირო განვითარება. თეატრმა ვერ შესძლო ლიტერატურული და მუსიკალური საზოგადოებრივობის დაინტერესება, მან ვერ მიიზიდა და ვერ ჩააბა დრამატურგები და კომპოზიტორები თავის ყოველდღიურ მუშაობაში. ეს მდგომარეობა დღემდე გრძელდება.

შეუძლებელი იყო ასეთ „განმარტოვებულ“ შემოქმედებით მუშაობას თავისი უარყოფითი კვალი არ დაეჩნია თეატრის ზრდა-განვითარებაზე. „ხაჯარათის“ შემდეგ ადგილი არა ჰქონია ორიგინალური სპექტაკლის შექმნის უფრო გამართლებულ ცდას. „მზის დაბნელება საქართველოში“, რომლის დამდგმელს (რეჟისდამს. არტისტი ბ. გამრეკელი) და კომპოზიტორს (ვ. ცაგარეიშვილი) დიდი მუშაობა ჩაუტარებიათ, ჩვენ სადაო სპექტაკლად მიგვაჩნია. თეატრს არ შეუძლია ამ სპექტაკლის შექმნის მეთოდი საფუძვლად დაუდოს თავის შემდგომ მუშაობას ორიგინალური რეპერტუარის შექმნისათვის. ზურაბ ანტონოვის პიესა უადრესად კოლორიტულია, ის საკმაოდ მდიდარ მასალას იძლევა მუსიკალური სპექტაკლის შექმნისათვის და საჭირო არ იყო მასში „დამხმარე“ სიუჟეტების შეტანა რომლებიც პიესის საერთო სტილს არღვევენ, სიუჟეტს აძძიმებენ და ზოგიერთ ადგილს მოსაწყენსა ხდიან. ჩვენ არა ვართ გადაკეთების წინააღმდეგი, მაგრამ როცა ცნობილი და საკმაოდ პოპულარული ნაწარმოების გადაკეთებას ვიწყებთ, საჭიროა დიდი დაკვირვება და ზომიერების გამოჩენა. ჩვეულებრივი კომედია, რომ მუსიკალურ კომედიად ვაქციოთ, მისი ტექსტი უნდა დაუმორჩილოთ მუსიკისა და სიმღერის მოთხოვნილებას, მაგრამ ამან არ უნდა გამოიწვიოს არც სიუჟეტის შეცვლა და არც სტილის აღრევა. ამასთან უნდა შევიცადოთ უფრო გავამახვილოთ პიესის ნაციონალური ხასიათი. კომპოზიტორმა კი თავის მხრივ უნდა შეკვრნას ქართული ნაწარმოების შესატყვისი მთლიანი მუსიკალური ქსოვილი. ამ სპექტაკლის მუსიკაში კი ნაკლებად იგრძნობა ქართული მუსიკალური სტილის მთლიანობა. არც საცეკვაო ნომრები დგანან მდიდარი ქართული ქორეოგრაფიული მუსიკის მხატვრული მოთხოვნის სიმაღლეზე.

საერთოდ, მუსიკალური კომედიის სპექტაკლების მუსიკალურ-ვოკალური მხარე არა სდგას იმ სიმაღლეზე, რომელსაც თეატრის სპეციფიკა მოითხოვს. თეატრს არ გააჩნია საკმარი ვოკალური კადრები. მხოლოდ მუსიკას, რაგინდ ვირტუოზულიც არ უნდა იყოს ის, სასწაულის მოხდენა არ შეუძლიან. თეატრმა კარგი კადრები აღზარდა ნ. თულაშვილის, ვ. იანგარაშვილის, მ. ინგილოს, ე. ციმაკურიძის, ზ. ჯალიაშვილის, ბ. ჩეჩელაშვილის, ვ. სალარიძის, ნ. მოსაშვილის, ზ. ოსეფაშვილის, ვ. გერასიმის, ა. ტურიაშვილის, ნ. ანანიაშვილის, ი. ბაკაკურის, შ. ტეტუნაშვილის და სხვ. სახით, მაგრამ ესენი არსებითად კომედიის თეატრის მსახიობებად დარჩნენ. მცირე ნაწილი სოლისტებისა (თ. როდე-ჩიჯავაძე, ლ. ვაშაკიძე, თ. მთვარაძე, ვ. ქორეიძე, დ. ესებუა), რომელიც გამოირჩევა კარგი ვოკალითა და ტექნიკური ჩვევებით, ვერ შეჰქმნის სრულფასოვან, მაღალმხატვრულ ეფექტიან მუსიკალურ სპექტაკლს. ამ ნაკლს კიდევ უფრო აძლიერებს გუნდის, ორკესტრისა და ბალეტის მსახიობთა სიმცირე. გუნდში ოთხი, თუ ექვსი კაცია, ბალეტი სამი წყვილისაგან შესდგება (რომელთაგან უნდა აღინიშნოს თავიანთი მაღალი აქტიორული ტექნიკით ს. ვეკუა, ი. ეპშტეინი, გ. პოლოსოვი, ვ. გრიგორიანი და სხვ.), ხოლო ორკესტრი, რომელსაც ფაქიზი მუსიკოსი, ნიჭიერი და გამოცდილი დირიჟორი — ვახტანგ ბარნაბელი ხელმძღვანელობს, თოთხმეტ კაცს აერთიანებს.

ნიჭიერმა რეჟისორებმა (ხელ. დამს. მოღვაწე — დ. ძნელაძე, რეს. დამს. არტისტი — ბ. გამრეკელი) მთელ რიგ თავიანთ დადგმებში გვიჩვენებს მხატვრული ოსტატობა, კულტურა, გემოვნება, მაგრამ არსებული აქტიორული კადრებით შეუძლებელია მაღალი ფორმის მუსიკალური კომედიის თეატრის შექმნა. შეუძლებელია აგრეთვე კლასიკური ოპერეტების განხორციელება. ამის გარეშე კი ვერც თეატრი გაიზრდება და ვერც ორიგინალური ქართული ოპერეტა შეიქმნება.

ამასთან თეატრის სტილის დახვეწას დიდად უშლის ხელს ლიტერატურულ-მუსიკალურ საზოგადოებრიობასთან მჭიდრო კავშირის უქონლობა. თეატრის გარშემო არ არის შექმნილი კრიტიკული აზრი. იგი ნახევრად ინერციით მიჰყვება მაყურებლის ერთი ნაწილის რეაქციას. ამით უნდა აკმაყოფილოს კოლექტივის გადაჭარბებული მიდრეკილება იაფფასიანი გარეგანი ეფექტისაკენ, რაც, ხშირად ვულგარულ ფორმას იღებს. ოპერეტა საბჭოთა სათეატრო ხელოვნების უმნიშვნელოვანესი ჟანრია. მასში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს სანახაობით ელემენტებს, მაგრამ ის არ არის წმინდა სანახაობა. წმინდა სანახაობითი ფორმა არ შეიძლება იყოს დიდი ხელოვნების შემოქმედებითი გზა. ჩვენ ხალხს სჭირდება არა სანახაობა, გვასწავლიდა ლენინი, არამედ ნამდვილად დიდი ხელოვნება თავისი ლრმა შინაარსითა და მშვენიერი ფორმით. ჩვენი სათეატრო ხელოვნება არა მარტო ასვენებს და ართობს მაყურებელს, არამედ ზრდის კიდეც მას. ოპერეტის თეატრიც არ შეიძლება წმინდა „თავშესაქცევ“ ადგილად გადავაქციოთ. საბჭოთა მაყურებელს უყვარს ოპერეტის თეატრი თავისი ძლერადობით, სიხალისით, ჰუმორითა და ლირიზმით. ეს სიყვარული მიმართული უნდა იქნეს ახალგაზრდა მაყურებლის იდეურ-მორალური და მხატვრული აღზრდისაკენ.

დიდია სანახაობის გარეგანი ეფექტის ცდუნების ძალა. ამ ცდუნებას არ უნდა ამყვეს თეატრი და მისი ნიჭიერი კოლექტივი. სანახაობითი ელემენტებიც სპექტაკლში დიდი ხელოვნების დონეზე უნდა იდგნენ.

მუსიკალური კომედიის თეატრის მიღწევები და მაყურებლის ის სიყვარული, რომელიც მან მოიპოვა უკანასკნელ წლებში, ნათლად მეტყველებს კოლექტივის პოტენციალურ შესაძლებლობაზე. ჩვენ ვნახეთ „როზ-მარი“, „არმინ მალ-ალან“, „სილვა“, „მზის დაბნელება“, „ოქროს წყარო“, „კოლომბინა“ და სხვ. ყველა ესენი მსუბუქი და მხიარული სპექტაკლებია, რეჟისორულად საკმაო გემოვნებით გაკეთებული, კომპოზიციურად მკვრივი, მხოლოდ ყოველმხრივად ჯერ კიდევ სრულყოფილი არ არიან. თეატრს ბევრი რამ უშლის ხელს. მას ესაჭიროება რეალური დახმარება, უპირველესად კადრებით უზრუნველყოფისა და ბინის გაფართოების მხრივ. მაშინ თეატრი შეესძლებს უფრო შესაფერ სიმაღლეზე აიყვანოს სპექტაკლების მხატვრული დონე და მეტი გაჰანგებით იმუშაოს.

რამდენიმე სიტყვა თეატრის რეპერტუარის თემატიკაზე. გარდა იმისა, რომ თეატრს ბევრი არაფერი გაუკეთებია ორიგინალური ოპერეტების შექმნისათვის, რაც დიდად უშლის მას გამოიმუშაოს საკუთარი ნაციონალური სახე, თანამედროვე თემატიკასაც მის რეპერატუარში უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს. ეს არ არის მხოლოდ ამ თეატრის სუსტი მხარე, მაგრამ სხვათა ნაკლი ვერ იხსნის მუსკომედიის თეატრს. საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომის თემა ჩვენი დროის წამყვანი და მთავარი თემაა. ის არის წამყვანი თემა საბჭოთა ხელოვნებისაც. საბჭოთა თეატრმაც, რა ჟანრისაც არ უნდა იყოს ის, უნდა გვიჩვენოს საბჭოთა ხალხის გმირობა, მისი ლრმა სიყვარული სამშობლოსადმი და უდიდესი ერთგულება **დიდი სტალინის** საქმისადმი ფრონტზე და ზურგში. ქართველ დრამატურგებთან და კომპოზიტორებთან მჭიდრო კავშირითა და გულმოდგინე მუშაობით თეატრმა უნდა შეჰქმნას ჩვენი დიადი ეპოქისათვის შესატყვისი რეპერტუარი ფრონტისა და ზურგის თემატიკიდან, ამ საქმეში თეატრს უნდა დაეხმაროს ხელოვნების სამმართველო, მწერალთა კავშირის დრამსექცია და „კომპოზიტორთა კავშირი.

საერთო ღონისძიებებით, თეატრის გარეშემო კრიტიკული და საზოგადოებრივი აზრის შექმნით შევძლებთ ქართული მუსკომედიის თეატრის მუშაობა ავიყვანოთ ქართული თეატრალური კულტურის სიმაღლეზე.

დიდიმ მირცხულავა
შალვა გუაჩიძე
ერ. ასტვაცატურიანი

„სტალინს“—ლექსთა კრებული

სახელგამმა გამოსცა ქართველი საბჭოთა პოეტების ლექსთა კრებული, მიძღვნილი დიდი სტალინისადმი.

კრებულში მოთავსებულია: გიორგი ლეონიძის, ალექსანდრე აბაშელის, ალიო მაშავილის, სიმონ ჩიქოვანის, ილო მოსაშვილის, ირაკლი აბაშიძის, გრიგოლ აბაშიძის მიერ ლექსად გამოთქმული საქართველოს მშრომელთა წერილი ამხანაგ **სტალინისადმი** კავკასიის დამცველებისათვის მედლის „კავკასიის დაცვისთვის“ გადაცემასთან დაკავშირებით; ალ.

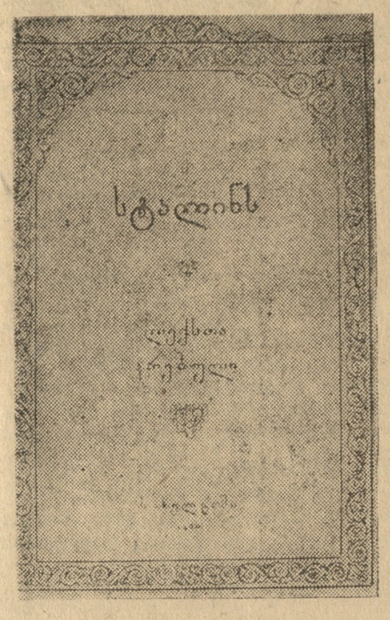

აბაშელის—„სიმღერა სტალინზე“, „ბელადის სიტყვა“, ირ. აბაშიძის—„სამშობლოსათვის, სტალინისათვის“, გრ. აბაშიძის—„სტალინი—დიდ სარდალს“, „თბილისი“ (ნაწყვეტი პოემიდან „ძლევის ქედი“), კ. ბობოხიძის—„ჰიმნი დიდ მხედართმთავარზე“, დ. გაჩეჩილაძის — „ახალგაზრდობავ, გვიხმობს ბელადი“, „პარტიზანები“, „ოქტომბრის დილა დედაქალაქში“, რ. გვეტაძის—„ვინც მზესავით ანათებს“, ი. გრიშაშვილის—„დიდება ბელადს“, „სტალინგრადის გმირებს“, ს. ეფსლი—„გამარჯვებას მოგვილოცავს“, ხ. ვარდოშვილის—„სტალინის ქანდაკება მთაწმინდაზე“, კ. კალაძისი—„საგანთიადო მოწოდება“, „საგაზაფხულო ელვა-ქუხილი“, გ. ლეონიძის — „სადღეგრძელო“, „სტალინის დროშა“, „ამხანაგ სტალინს—მთავარსარდალს“, „რას ამბობენ მტკვარი და არაგვი მცხეთაში“, „ჰეი არწივნო!“, „აიმართეთ ნით ვაჟკაცნო!“, „ქართლო, მსოფლიოს დიდი ვენახო!“, რ. მარგიანის—„სტალინის წიგნი“, „მამულისათვის გვიხმობს ბელადი“, „მოსკოვი“, ალ. მაშამაშვილის—„გამარჯვების მთავარსარდალი“, „გამარჯვებისკენ მოგვიწოდებს დიდი სტალინი“, „სიმღერა გამარჯვებისა“, ილო მოსაშვილის—„ბელადის სიტყვა“, „აი მოსკოვი“, „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის!“, ი. ნონეშვილის—„ბელადს უსმენდა ქვეყანა ვრცელი“, „გორის ციხე“, გალ. ტაბიძის—„მამულო, სიცოცხლეო!“, „რას ნიშნავს დღეგანდელი დღე“, ალ. ქუთათელის — „სტალინის დროშით“, ალ. შენგელაიას—„ჩვენს გამარჯვებას ჰქვია სტალინი“, ს. ჩიქოვანის—„ამხანაგ სტალინს—ბელადს და სარდალს“, „ამხანაგ სტალინის სიტყვა წითელ მოედანზე“, კ. ჭიჭინაძის—„გმირი“.

კრებულს წამძღვარებული აქვს **ი. ბ. სტალინის** სურათი, მხატვარ კარპოვის მიერ შესრულებული.

წიგნის რედაქტორია გ. ჯიბლაძე, მხატვრული გაფორმება ეკუთვნის დ. ქუთათელაძეს.

ქრონიკა

ქართული ხელოვნების ისტორია

საქართველოს სს რეკპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობამ გამოსცა ვალერიან ამირანაშვილის ვრცელი ნაშრომი: „ქართული ხელოვნების ისტორია“.

შრომა შესდგება 4 თავისაგან: ა) ქართული ხელოვნების შესწავლის მიმოხილვა (შესავალი), ბ) საქართველოს და ამიერ-კავკასიის არქაული ხელოვნება არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით, გ) ანტიკური პერიოდის ქართული ხელოვნება არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით და დ) ქართული ქრისტიანული რელიგიური ხელოვნება.

ამგვარად შ. ამირანაშვილი თავის შრომაში იძლევა ქართული ხელოვნების ყველა ძირითადი დარგის სისტემატიურ მიმოხილვას პრექრისტიანულ პერიოდიდან მე-18 საუკუნის დასასრულამდე.

წიგნს დართული აქვს ორასზე მეტი ტაბულა და ქართული ხელოვნებისა და სიძველეთა შესახებ არსებული ლიტერატურის სია. წიგნის რედაქტორია გეორგი ტატიშვილი. შრომა შეიცავს 204 გვერდს და ღირს 100 მანეთი.

„მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის“.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკად. ივ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტმა აკად. ს. ჯანაშიას რედაქტორობით გამოსცა მორიგი წიგნი კრებულისა: „მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის“, „მასალების“ ამ კრებულში მოთავსებულია ნ. ბერძენიშვილის ორი მნიშვნელოვანი ნაშრომი: „რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან მე-16-17 საუკუნეთა მიჯნაზე“ და „მე-18 საუკუნის საქართველოს ისტორიიდან“.

კრებული შესდგება 212 გვერდისაგან და ღირს 18 მან.

გრიგოლ ჩიქოვანი —მოთხრობები.

საბლიტგამმა ამ დღეებში გამოსცა გრიგოლ ჩიქოვანის მოთხრობების წიგნი. წიგნში შედის ორი მოთხრობა: „მეორედ შეხვედრა“ და „დაბრუნება“. მოთხრობების თემად აღებულია საბჭოთა ადამიანების გმირული ბრძოლა სამამულო ომის ფრონტზე.

მარიჯანი — „ნელი ცირკში“

იმავე გამომცემლობამ გამოსცა მწერალი ქალის — მარიჯანის სამაგვარო მოთხრობა „ნელი ცირკში“. მოთხრობა დაწერილია მცირე ასაკის ბავშვთათვის.

ა. ს. გრიბოედოვის სალამო თბილისში

15 იანვარს ბათუმის მასწავლებლის სახლში შესდგა დიდი რუსი მწერლის ა. ს. გრიბოედოვის დაბადებიდან 150 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო საღამო, რომელიც მოაწყო აკადემიის საბჭოთა მწერლების კავშირმა და მასწავლებლის სახლის გამგეობამ.

საღამო შესავალი სიტყვით გახსნა პოეტმა ნ. შალაზონიამ.

ა. ს. გრიბოედოვის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ მოხსენებები გააკეთეს ნ. ბაიშაძემ, (ქართულ ენაზე) და ვ. მილოვმა (რუსულ ენაზე).

გრიბოედოვისადმი მიძღვნილი ლექსები წაიკითხეს ახალგაზრდა პოეტებმა გ. სალუქვაძემ და შ. როყვამ, ბ. სალუქვაძემ წაიკითხა პოეტ ვ. ლეონიძის ლექსის—„ხინო ჰაეკეკავაძეს“ საკუთარი თარგმანი რუსულად. ბარნოვამ წაიკითხა ნაწყვეტი საკუთარი პოემიდან. დასასრულ გაიმართა კონცერტი.

ა. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა

აკადემიის სახელმწიფო გამომცემლობამ გამოსცა ა. ს. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა. ორი წიგნი.

პირველ წიგნში—„მზე და ყვავილები“ დაბეჭდილია პოეტის 23 ლექსი და ზღაპარი „ნაცარქექია“.

მეორე წიგნში, („ოქტომბრელებს“)—23 ლექსი და საბავშვო პოემა—„კუდაბზიკები“.

პოეტ ნ. მალაზონიას შემოქმედებითი საღამო

14 იანვარს აკადემიის საბჭოთა მწერლების სახლში ჩატარდა პოეტ ნესტორ მალაზონიას შემოქმედებითი საღამო. პოეტის შემოქმედების შესახებ მოხსენება გააკეთა ნ. ბაიშაძემ, სიტყვებით გამოვიდნენ დოცენტი ალ. ჩავლეიშვილი, კომპოზიტორი ალ. ფარცხალაძე, კ. რუსიძე და გ. სალუქვაძე.

დასასრულ პოეტმა ნ. მალაზონიამ წაიკითხა ნაწყვეტები თავისი ახალი პოემიდან „დაბადებულან გმირები“ და რამდენიმე ახალი ლექსი.

აფხაზეთის მწერალთა კავშირში

აფხაზეთის საბჭოთა მწერლების კავშირმა დღესახ 1945 წელში ლიტერატურულ კამეცადმა ახალი გეგმა. ამ გეგმის მ-ხედვით დაიბეჭდა და უკვე გამოვიდა ყრილოვის იგავ-არაკების კრებული აფხაზურ ენაზე. კრებულში შეტანილია ყრილოვის ყველაზე უფრო პოპულარული 30-მდე იგავ-არაკი, რომელიც თარგმნილია აფხაზი პოეტების—დ. კულიას, ი. თარბას, ა. ჯონუას, მ. ხაშბას და სხვათა მიერ. ამასამად აფხაზი პოეტები მუშაობენ ნიკოლოზ ბარათაშვილის და გალაქტიონ ტაბიძის ლექსების აფხაზურ თარგმანზე.

აფხაზურსა და რუსულ ენაზე მოკლე ხანში ცალკე გამოცემად გამოვა აფხაზეთის სახალხო პოეტის დიმიტრი გულიას ახალი პოემა „მარშალი სტალინი“.

აფხაზეთის მწერალთა კავშირის ქართული სექციის წევრები მუშაობენ სამამულო ომისადმი მიძღვნილ ნაწარმოებებზე. კავკასიის დაცვის თემაზე პიესას—„ძველი ჯარისკაცს“ სახელწოდებით ამთავრებს დრამატურგი გ. გაბუნია, ახალგაზრდა პოეტი ხ. ბერულავა სწერს ახალ ისტორიულ პოემას. სამამულო ომის მონაწილე პოეტი ი. ქორთუა მუშაობს მთელ რიგ პატრიოტულ ლექსებზე.

ქართულ-აფხაზურ მუსიკის საღამო

იანვრის ბოლო რიცხვებში სოხუმის მუსიკალურ ტექნიკუმში ჩატარდება ქართულ-აფხაზური მუსიკის საღამო, რომელშიც მოიაწილეობას მიიღებენ ტექნიკუმის მასწავლებლები, აგრეთვე აფხაზეთის სახელმწიფო ფილარმონიის მსახიობები და სიმღერებისა და ცეკვების ანსამბლი. პროგრამა შეიცავს ქართველი კომპოზიტორების საუკეთესო ნაწარმოებებს, აფხაზურ ხალხურ სიმღერებსა და სხვადასხვა ცეკვებს.

ქართული დრამის მოკრძალი დადგა

აფხაზეთის სახელმწიფო თეატრის ქართული დრამა დასადგმელად ამზადებს ტრიფონ რამიშვილის კომედიას „სტუმარ მასპინძლობას“, პიესაში მთავარ როლებს ასრულებენ ოსმანაულის დამსახურებული არტისტი მიხეილ გაგნიძე, მსახიობი ალექსი რამიშვილი, ვახტანგ ბაბუნაშვილი, ნიკოლოზ მიქაშავიძე, დავით თევზაძე, თამარ ოქროპირიძე, თამარ მელაძე, ლიდა მიქაშავიძე, ფლორა მელანია, გიორგი არუთინოვი, კოტე ყურაშვილი და სხვები.

პიესას დგამს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე—ვიქტორ მურღულია.

გერცენის მხიარული პროზა

(დასასრული)

ლისგანაც თავია დაღწევას ის ხედავდა ღვინოში, არამედ დაღუპვასაც. და ორივე მიეცა იმ დასკვნამდის, რომ შეუძლებელია ასეთი სიყვარულის გაგრძელება. საჭირო იყო რაიმე ზომის მიღება, რომ აეცილებინათ მათი უბედურებაც და დიმიტრის დაღუპვაც. განშორება — აი, ერთადერთი გზა ამ მდგომარეობიდან თავის დასაღწევად. მაგრამ როგორ შეიძლება განშორება, როცა მათ ერთმანეთი უყვართ? აი ბეტოვი უკანასკნელად არის კრიუციფერსკაიასთან, რომ განშორებია უკანასკნელი სიტყვები უთხრას:

— „შეიდობით,... მაგრამ ჩვენი შეხვედრა, თქვენი სახე მე არ დამავიწყდება... ის მე ოამამშვიდებს ცხოვრების უკანასკნელ წუთში.

— სამუდამოდ? — ჰკითხა მან.

ის სდუმდა.

— ღმერთო ჩემო! — სთქვა მან და გაჩუმდა. — მშვიდობით, ვლადიმერ, დაუმატა მან ორთოლვით, და შემდეგ სწრაფად, თითქოს მისი გონების ძალები გასაკეცდენო, წამოდგა, და არიმეედა რა მას ხელი, წარმოთქვა ხმამაღლა და გარკვევით: — ვლადიმერ, გახსოვდეთ, რომ თქვენ მიყვარხართ განუსაზღვრელად... განუსაზღვრელად მიყვარხართ, ვლადიმერ“ [6]).

მაგრამ ამ განშორებას თითქმის არავითარი ცვლილება არ მოჰყოლია. მას არ შეუცვლია არც კრიუციფერსკების უბედურება და არც ვლადიმერ ბელტოვის ტრაგედია. ვინ არის დამნაშავე, ვის მიეძღვის აქ ბრალი? — ასეთია ამ რომანის უკანასკნელი საკითხი. გერცენი არ აყენებს პასუხის გაცემას. დაკვირვებული მკითხველი მიხვდება, რომ ავტორმა ამ კითხვას რომანის დასასრულამდე გასცა პასუხი. იგი წითელი ზოლივით მიჰყვება რომანს პირველი სტრიქონიდან უკანასკნელამდე. დამნაშავეა ის პირობები, რომლებმაც წარმოშვეს ბელტოვი, მართალია ნიჭიერი, დიდი ცოდნით, განათლებით აღჭურვილი, მაგრამ ბელფეხი შეუბორკეს, არ მისცეს მოქმედებისა და შემოქმედების საშუალება. დამნაშავეა მთელი ის საზოგადოებრივი, სოციალური წყობა, სადაც დაიბადნენ და აღიზრდნენ კრიუციფერსკები. დამნაშავეა მთელი თვითმპყრობელურ-ბატონყმური სინამდვილე. ასეთია განაჩენი. მაგრამ გერცენს აქ არ დაუსვამს წერტილი. მთელი ბრალდება, მართალია, მან წაუყენა ბატონყმობას, როცა ნათლად გვიჩვენა მისი სიდამშლე, მაგრამ ავტორმა ბრალი დასდო როგორც კრიუციფერსკებს, ისე ვლადიმერ ბელტოვსაც. მათ ვერ შესძლეს თავიანთი პიროვნული სამყაროს კედლების გარღვევა, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების წიაღში დაეწყოთ საკუთარი ცხოვრებაც. მისი გაგრძელება სცადეს ისევ საკუთარ ცხოვრებაში და ეს არის მათი დანაშაული, ამკარა დანაშაული, რომელმაც ისინი დაღუპვამდე მიიყვანა.

ბატონყმობა გერცენმა დაპგმო მეორე მოთხრობაშიც — „ქურდი კაკაკი“. ამ ნაწარმოებში ქალის საკითხი ეორე ზანდრისებური სიმახვილით არის დასმული. მაგრამ ავტორი ზოგადად როდი იღებს ამ საკითხს. ის არ ემაყოფილება მისი აბსტრაქტული, მეტაფიზიკური წარმოსახვით. რა მდგომარეობაშია ქალი ბატონყმურ სინამდვილეში, როგორ ცხოვრობენ ყმა ქალები — ეს აინტერესებს ავტორს. მოთხრობის დასაწყისი დიალოგია იმდროინდელი საზოგადოების ცნობილ წარმომადგენელთა შორის: სლავოფილი და დასავლეთის მოტრფიალე მსჯელობენ ამ საკითხზე. უკანასკნელი იწყებს მოთხრობის პირველ სტრიქონებს რუს მსახიობ ქალზე შენიშვნით. მისი აზრით ცნობილი უმიონოვას სახელი მხოლოდ გადმოცემებშია შენახული. გაცხარებული მსჯელობისას ოთახში შემოდის მხატვარი-მსახიობი, რომელსაც სთხოვენ ჩაეროის კამათში და ისთქვას — უნახავს თუ არა მას მსახიობი ქალი, რომელიც აკმაყოფილებდა იმ მოთხოვნილებას, რომელსაც უყენებენ ხელოვნებას. წარმოიდგინეთ სლავოფილის გაოცება, როცა მხატვარი-მსახიობი ამ კითხვას დადებითად უპასუხებს. კიდევ მეტი: ასეთი მსახიობი ქალი მას თურმე უნახავს არა მოსკოვსა და პეტერბურგში, სადაც დიდი თეატრები მუშაობენ, არამედ პროვინციაში, ყრუ პროვინციაში. მოკამათეთა თხოვნით, მხატვარი-მსახიობი მოჰყვება ამ ისტორიას.

ერთ-ერთ პროვინციაში, ხელოვნების „მეცენატ“ მებატონეს ჰყავს საკუთარი თეატრი, საკუთარი ყმების დასი. ეს მებატონე თავის ყმა ქალს — ანეტას შეამჩნევს არტისტულ ნიჭს და საშუალებას მისცემს კარგად შეისწავლოს სასცენო ხელოვნება. ანეტა დაეუფლება თეატრალურ კულტურას, არაჩვეულებრივად აიმაღლებს თავის არტისტულ უნარს. მაგრამ აქედან იწყება მისი ტრაგედიაც. ბატონის გარდაცვალების შემდეგ ანეტა ხელში უკვარდება ახალ ბატონს, ტლანქ, გონებაჩლუნგ ადამიანს. ახალი ბატონი სკალიანსკი როდი აფასებს ანეტას ნიჭს. ის ცდილობს თავის ვნებათა სათამაშო ბურთად აქციოს ნიჭიერი ყმა მსახიობი ქალი. აქედან იწყება ანეტას დევნა და ყოველმხრივი შევიწროება. გულქვა ბატონისაგან მიყენებულ ტანჯვას ანეტა ვეღარ გაუძლებს და უდროოდ იღუპება. ასე ჩაქრა ნიჭიერი რუსი მსახიობი ქალის ცხოვრება. ანეტა იღუპება დესპოტიზმისა და რუტინისაგან. რამდენი ასეთი ნიჭი, გენია უდროოდ მოსპო, ჩააქრო ბატონყმობამ, ისე, რომ არც კი გაღვიძებული, არც კი შეუცნია თავისი თავი. მაგრამ ყველას როდი ჰქონდა ეს „ბედნიერება“. ამიტომ წუხს მხატვარი-მსახიობი, რომელმაც გადაგვიშალა ანეტას ტრაგიკული ცხოვრება. ამიტომ ათქმევინა გერცენმა მას ასეთი ლრმა ტრაგიკული სიტყვები ანეტაზე: **საბრალო მსახიობო, რატომ** გამოგაღვიძეს შენ? ნუთუ მხოლოდ იმისათვის, რომ ეცნობებინათ შენთვის საშინელი ამბავი. „იძინებდა შენი სული განუვითარებლობაში, და დიდი ნიჭი, თვით შენთვისაც უცნობი, აღარ დაგტანჯავდა შენ“. ანეტა თავისი ყმობით იყო დატანჯული, მაგრამ ეს როდი აკმარეს: გააღვიძეს მასში ჩამარხული ნიჭი მხოლოდ იმისათვის, რომ კვლავ დაეტანჯათ. საშინელი იყო ეს გამოღვიძება, ტრაგიკული, და დაძინებაც ტრაგედიად გადაიქცა. ბატონყმურ სინამდვილეში სხვანაირად არც შეიძლებოდა. ამას ლრმად გრძნობდა გერცენი და ამიტომ იყო, რომ მთელი თავისი სიცოცხლე მას წინააღმდეგ შეუპოვარ ბრძოლას მოანდომა.

რთული, მდიდარი და ხანგრძლივი ცხოვრების მანძილზე ნაბული თუ განცდილი გერცენმა იშვიათი ოსტატობით აგვიწერა თავის მემუარულ ნაწარმოებში — „განცდილი და ნააზრევი“. მაგრამ ეს ნაწარმოები მარტოოდენ მემუარი როდია. ის დიდი მხატვრული ნაწარმოებია და შეიძლება ითქვას, სტილის მხრივ ყველაზე უფრო ძლიერი, რაც თვით გერცენს ოდესმე დაუწერია. „განცდილს და ნააზრევს“ ვერ შეედრება ვერც აქსაკოვის „ოჯახური ქრონიკა“ და ვერც კოროლენკოს „ჩემი თანამედროვის ისტორია“. მართალია, ორივე ეს ნაწარმოები განძია რუსულ ლიტერატურაში, მაგრამ „განცდილი და ნააზრევი“ სულ სხვა სიძლიერის და სულ სხვა მასშტაბის ნაწარმოებია. მასში ასახულია მთელი პერიოდი — გასული საუკუნის 40-იანი და 60-იანი წლები. გერცენი როდი კმაყოფილდება საკუთარი ბიოგრაფიით. აქ მოცემულია პუშკინის, ბელინსკის,